

SANTIAGO
POSTEGUILLO

ŘÍM
JSEM
JÁ

PRAVDIVÝ PŘÍBĚH
JULIA CAESARA

ŘÍM
JSEM
JÁ

SANTIAGO
POSTEGUILLO

ŘÍM
JSEM
JÁ

PRAVDIVÝ PŘÍBĚH
IULIA CAESARA

nakladatelství
BOURDON

ROMA SOY YO

Copyright © Santiago Posteguillo, 2022

České vydání © Bourdon, 2024

Překlad © Anna Tkáčová

Původní obálka © Penguin Random House Grupo Editorial
/ Yolanda Artola

Ilustrace na obálku © Vero Navarro

Grafické materiály © 2022, Ricardo Sanchez

ISBN: 978-80-7611-214-8

*

*Mé dceři Else,
která je mým dnem i mou nocí,
a také Albě,
mému novému úsvitu.*

*

*

*Žbabělec umře stokrát před svou smrtí;
odvážný pozná smrt jen jedinkrát.*

W. Shakespeare, *Julius Caesar*¹

*

¹ In W. Shakespeare: *Julius Caesar*. Přel. Martin Hilský. Euromedia Group, 2008.

DRAMATIS PERSONAE

*

Iulius Caesar (Gaius Iulius Caesar): advokát a vojenský tribun

Rodina Iulia Caesara

Aurelia: matka Iulia Caesara

Cornelia: manželka Iulia Caesara

Cotta (Aurelius Cotta): strýc Iulia Caesara z matčiny strany

Iulia Maior: sestra Iulia Caesara

Iulia Minor: sestra Iulia Caesara

Iulius Caesar: otec

Marcus Antonius Gniphos: vychovatel Iulia Caesara

Vůdčí představitelé státu a senátoři optimáti

Cicero (Marcus Tullius Cicero): advokát a senátor

Crassus (Marcus Licinius Crassus): mladší senátor

Dolabella (Gnaeus Cornelius Dolabella): senátor a vladař

Lucullus (Lucius Licinius Lucullus): *proquaestor* na východě

Metellus (Quintus Caecilius Metellus Pius): vůdčí představitel optimátů

Pompeius (Gnaeus Pompeius): soudce a senátor

Sulla (Lucius Cornelius Sulla): římský diktátor

Thermus (Minucius Thermus): *propraetor* Lesbu

Vůdčí představitelé státu a lidoví senátoři

Cinna (Lucius Cornelius Cinna): vůdčí představitel populárů, senátor a konzul, Corneliin otec

Fimbria (Gaius Flavius Fimbria): *legatus*

Flaccus (Valerius Flaccus): konzul

Glaucia (Gaius Servilius Glaucia): tribun lidu a *praetor*

Labienus (Titus Labienus): Caesarův osobní přítel, vojenský tribun

Marius (Gaius Marius): vůdčí představitel populárů, sedmkrát zvolen konzulem, Caesarův strýc z otcovy strany

Saturninus (Lucius Appuleius Saturninus): tribun lidu

Sertorius (Quintus Sertorius): vůdčí představitel populárů, důvěryhodný muž Gaia Maria

Rufus (Sulpicius Rufus): tribun lidu

Makedonští občané

Aeropos: šlechtic, otec Myrtale

Archelaos: mladý šlechtic

Myrtale: mladá šlechtična, Aeropova dcera

Orestés: šlechtický stařec

Perdikkás: mladý šlechtic, zaslíbený dívky Myrtale

Vojenští vůdci na ostrově Lesbos

Anaxagorás: mytilénský satrapa

Pittakos: druhý muž ve vedení hlavního města Mytiléné

Theofanés: vůdčí představitel místní aristokracie v Mytiléné

Další osoby

Acilius Glabrio: Sullův zeť

Annia: Corneliina matka

Gaius Volcacijs Tullus: centurio

Claudius Marcellus: vysoký římský důstojník

Cornelius Fagites: římský centurio

Aemilia: nevlastní Sullova dcera

Hortensius: advokát

Marcus: římský inženýr

Metrobijs: herec

Mithridatés VI.: pontský král, zuřivý nepřítel Říma na východě

Mucia: obchodník s kořením a dalším zbožím v Římě

Sextus: lodní kapitán

Sorex: herec

Řecký lékař

Valeria: Sullova manželka

Vetus: římský inženýr

Teutobod: král germánského kmene Teutonů

A praecones, tj. úředníci justice, otrokyně a otroci, *atrienses*, legionáři, římsí důstojníci, pontští důstojníci, mechanici vodních hodin zvaných *klepsydra*, anonymní římsí občané atd.

PRINCIPIUM

*

Matka promlouvá ke svému kojenci a přitom jej houpe v kolébce:

„Navždy si zapamatuj příběh svého původu, vznik *gentis Iulia*, rodu tvého otce. Já, tvá matka, pocházím ze starobylé rodové linie, *gentis Aurelia*, jejíž jméno se vztahuje ke Slunci. Má krev se ale smísila s krví tvého otce, jenž pochází z nejušlechtilejšího a nejdokonalejšího rodu celého Říma – na rozdíl od korupčníků a násilníků z jiných rodin hromadících jen peníze. Vždyť Venuše ulehla s pastýřem Anchisem a z jejich spojení se zrodil Aeneas. Ten musel utéct z hořící Tróje, kterou zapálili Řekové. Unikl z města se svým otcem, manželkou Kreúsou a synkem Askaniem, jemuž my v Římě říkáme Iulos. Otec Anchises a Aeneova manželka Kreúsa zemřeli během dlouhé plavby ze vzdálené Asie do Itálie. Zde Iulos, Aeneův syn, založil Albu Longu. Krásné princezny Rey Silvie z Alby Longy, jež byla Iulovým přímým potomkem, se o léta později zmocnil samotný bůh Mars a z tohoto spojení se narodili Romulus a Remus. Romulus založil věčný Řím. Tvoje rodina je spřízněna přímo s Iulem, proto nese jméno *gens Iulia*. V tomto světě, který očekává tvé první kroky, žijí patricijové a zvláště senátoři, kteří v posledních letech, kdy Řím expandoval, rozmnožili své nesmírné statky a velmi zbohatli. Z toho důvodu si o sobě myslí, že jsou vyvolení a jedineční, jako by je za takové označili sami bohové. Mají pocit, že vlastní právo na všechno a že stojí nad občany, nad římským lidem a také nad *socii*, našimi spojeneckými městskými státy v Itálii. Tito podlí senátoři sami sebe označují za optimáty, za ty nejlepší, ale, synu můj, pouze tvá rodina pochází přímo od Aeneova syna Iula. Pouze ty jsi krev Venušina a Martova. Jenom ty jsi výjimečný. Jenom ty, můj maličký. Pouze ty. A prosím Venuši a Marta, aby tě chránili a doprovázeli jak v míru, tak ve válce. Protože budeš prožívat války, synu můj. Takový je tvůj osud. Nechtě jsi tedy silný jako Mars, vítězný jako Venuše. A navždy si zapamatuj, synu můj: Řím jsi ty.“

Aurelia svému sotva několikaměsíčnímu synovi tento příběh vyprávěla stále dokola, jako by šlo o modlitbu. Slova se v mysli malého chlapce bezděky uhnízdila, pronikla do jeho nitra a zůstala zarytá v paměti jako vytesaná do kamene a léta jej provázela. Navždy zosnovala osud Iulia Caesara.

Západní Středomoří 2. a 1. století před Kristem

Řím se nekonečně rozrůstal.

Po pádu kartaginského impéria se Řím stal hegemonem, kontrolujícím celé západní Středomoří. A nejenže určoval osudy Hispánie, Sicílie, Sardinie, různých oblastí severní Afriky a celé Itálie, navíc začínal toužebně upírat zrak na jedné straně k severu, k Předalpské Galii, a na straně druhé k Řecku s Makedonií na východě.

Obrovská expanze plnila pokladny římského státu, ale rozdělování takového bohatství a tolika nových území neprobíhalo rovnoměrně. Malá skupina aristokratických rodin seskupených okolo senátu rok za rokem hromadila pozemky a peníze, zatímco početná většina římských obyvatel a přilehlé venkovské populace se pozvánky k neobyčejné hostině plné bohatství a moci dočkala jen zřídka. V rukou několika málo senátorů latifundistů zůstávala předně půda, končili v nich ovšem také otroci, zlato i stříbro.

Velká nerovnost zažehla vnitřní spor. Shromáždění římského lidu vedené nejvyššími představiteli – lidovými tribuny – se postavilo senátu a požadovalo rovnoměrnější rozdělování moci a peněz. Objevili se odvážní muži, kteří se domáhali spravedlnosti a přerozdělení půdy. Tiberius Sempronius Gracchus byl jedním z nich. Corneliin syn, a tím také vnuk Scipia Africana byl zvolen tribunem lidu a v roce 133 před Kristem podpořil zákon o rozdělení pozemků, ale senát vyslal desítky nájemných vrahů, aby ho na prostranství Kapitolu přepadli ze zálohy. Ubili ho za bílého dne. Jeho tělo svrhli do Tibery, nedostalo se mu ani řádného pohřbu. Jeho bratr, Gaius Sempronius Gracchus, jenž byl také zvolen tribunem lidu, se znovu pokusil uvést v chod reformy, které Tiberius podpořil o dvanáct let dříve. Senát proto poprvé vyhlásil *senatus consultum ultimum*, jehož prostřednictvím senátoři pověřili dva své čelní představitele, římské konzuly, aby Gaia Graccha, jakož i všechny další tribuny lidu, kteří by podporovali podobné reformy v rozdělování pozemků, zadrželi a popravili. V roce 121 před Kristem Gaius Gracchus, obklopen nájemnými vrahy, požádal otroka, ať ho zabije, aby jeho mrtvé tělo nepadlo do rukou nepřátel.

Přívrženci reformy se seskupili okolo strany tak zvaných populárů, kteří bránili návrhy neúspěšných Gracchů, zatímco konzervativnější senátoři se sdružili ve skupinu, které se začalo říkat optimáti, to

znamená ti nejlepší, neboť se považovali za nadřazené ostatním. Řím se tím oficiálně rozdělil na dva nesmiřitelné tábory. K nim se přidalo třetí znesvářené seskupení, *socii*: městské státy v Itálii ve spojení s Římem, které seznaly, že římský senát a někteří římscí občané přijímají rozhodnutí o nich a jejich budoucnosti bez jejich vědomí. Začaly se dožadovat římského občanství, jež s sebou neslo volební právo, aby mohly mít vliv na rozhodnutí, která se jich bytostně týkala.

Římské shromáždění nakonec zvolilo nové tribuny lidu, kteří se opět pokusili uvést v chod reformy, jež před lety prosazovali Gracchové. Všechny však odstranili ozbrojení nájemní vrazi podplacení senátory. Tehdy se objevil mladý Říman sice patricijského původu, ovšem vnímavý k požadavkům populárů i spojeneckých městských států, jenž si všiml, že na kolbišti existuje ještě čtvrtá skupina, které dosud nikdo nevěnoval pozornost. Šlo o obyvatele nových provincií, které Řím postupně obsazoval: od Hispánie po Řecko a Makedonii, od Alp po Afriku.

Tento mladík byl přesvědčen, že věci by se měly jednou provždy změnit. Bylo mu ale sotva třiaadvacet let a ve svých názorech zůstal osamocen. A tak si jej až do soudu, který se konal v roce 77 před Kristem, povšimlo jen velmi málo lidí.

U tohoto soudu navzdory svému mládí přijal funkci žalujícího soudce. Obviněným byl všemocný senátor, optimát Gnaeus Cornelius Dolabella, pravá ruka bývalého nejvyššího představitele senátorů optimátů Lucia Cornelia Sully. Obvinění znělo: korupce při vykonávání funkce guvernéra v makedonské provincii.

Tribunál, složený podle Sullova zákona, jenž zrušil rozdělení mezi justicií a senátem, z ostatních senátorů, byl nakloněn zbavit Dolabellu obvinění. Ten si kromě toho najal dva nejlepší obhájce té doby: Hortensia a Aurelia Cottu. Proto v kauze, která se zdála od počátku prohraná, nikdo nechtěl přijmout funkci žalujícího soudce. Podat žalobu za podobných podmínek mohl jen blázen nebo prostáček.

Dolabella se rozesmál, když mu nakonec sdělili, kdo bude jeho žalobcem. Dál pořádal slavnosti a hostiny. Sebejistě a uvolněně očekával soud, který již předem považoval za vyhraný.

Nezkušený mladý žalobce se jmenoval Gaius Iulius Caesar.

PRVNÍ SOUDNÍ ZASEDÁNÍ

PETITIO

*

V *petitiu* svobodný občan žádá advokáta, aby v soudním případě v Římě přijal buď roli jeho obhájce, nebo prokurátora. V případě, že nejde o Římana, musí si tato osoba nalézt římského občana, který by roli jeho advokáta přijal, zejména má-li být soudně stíhán někdo s římským občanstvím.

*

CAESAROVO ROZHODNUTÍ

**Domus iuliovské rodiny ve čtvrti Suburra
Řím roku 77 před Kristem**

„Všichni, kdo se o to snažili, jsou mrtví. Řítíš se vstříc katastrofě. Nesmíš, nemůžeš jejich návrh přijmout. Je to sebevražda.“

Titus Labienus mluvil zaníceně, s vášní přítele, jenž se snaží druhá přesvědčit, aby se nedopouštěl největšího omylu svého života. „Nelze změnit svět, Gaie, a tento soud usiluje právě o to. Mám ti připomenout jména všech, kdo zemřeli, když se postavili senátorům ve snaze dosáhnout změny? Senátoři vždycky vládli a budou vládnout nadále. Jiná možnost není, nic se nezmění. Máme na výběr buď se připojit k těm, kdo vládnou, nebo se od nich držet co nejdál. Nikdy ale nesmíme čelit senátorům optimátům. Slyšíš, Gaie? Je to jistá smrt. A ty to víš.“

Caesar svému příteli z dětství pozorně naslouchal. Věděl, že k němu promlouvá upřímně. Zatím mlčel.

Scény se zúčastnila také mladá, devatenáctiletá Caesarova manželka. Stála uprostřed atria. Caesar kroužil kolem ní. Přitom vážil Labienovy rady a pohroužen do sebe přemýšlel, jakou odpověď má dát Makedoncům, kteří ho přišli požádat o pomoc.

Caesarovo mlčení Labiena zneklidňovalo. Začal se obávat, že jeho slova nestačí, aby jej přesvědčila. Když Labienus viděl, jak přítel obchází kolem Corneliie, jež pro Caesara představovala středobod všeho, chytil se tématu lásky, kterou jí Caesar slíbil a jež byla všem známá. Přistoupil ke Cornelií.

„Cornelie, pro Hercula samého, miluješ přece svého manžela. Řekni mu, ať kvůli tobě, kvůli matce a celé rodině toto šílenství odmítne. Dolabella je nedotknutelný. Gaius téměř zemřel, už když se postavil Sullovi. Postaví-li se přímo při soudu jeho pravé ruce, tvůj manžel bude mrtvý muž. Ke všem bohům, řekni mu něco!“

Cornelia poslouchala Labiena a její víčka se chvěla.

V té chvíli se ozvalo fňukání. V atriu se objevila malá Iulia, Caesarova a Corneliina sotva pětiletá dcerka. Vzápětí za ní otrokyně.

„Lituji, paní, lituji,“ omlouvala se otrokyně. „Je tak rychlá.“

„Mami, mami...“ křičela holčička a chytila se matčiných kolenou.

Vpád malé Iulie její matku uchránil, aby se nemusela vyslovit k tomu, oč ji Labienus žádal.

„Hned se vrátím,“ řekla Cornelia, popadla dcerku za ruku a odvedla ji pryč.

Caesar s vážným výrazem ve tváři a s pohledem na manželku přikývl.

„Tati,“ obrátila se dívka na otce, když kolem něj procházela.

Gaius Iulius Caesar se na dcerku usmál.

Cornelia ji popadla a zmizela i s otrokyní v zadní části atria.

Labienus zůstal s úkolem přesvědčit svého přítele, aby odmítl přijmout ono nepříjemné pověření, sám. Nemínil se však vzdát, a tak mluvil dál, navzdory přítomnosti představitelů makedonské provincie, kteří chtěli mladého Iulia Caesara najmout jako advokáta. Jmenovali se Archelaos, Perdikkás a Aeropos. Labienova slova se jim přičila, ale rozhovor mezi dvěma Římany se neodvážili přerušit.

„Gaie, poslouchej mě dobře,“ pokračoval Labienus navzdory nepřátelským pohledům Makedonců. „Přijmeš-li, porazí tě nejprve u soudu a potom tě zavraždí v libovolné temné ulici, nebo dokonce za bílého dne ve foru. Nebylo by to poprvé. Od smrti tvého strýce Maria, po Sullově absolutním vítězství, si senátoři optimáti počínají stále troufaleji. Cítí se být mocnější než kdykoli předtím. A silnější než kdykoli dřív také jsou. Poslouchej dobře, co ti řeknu. I kdyby při soudním líčení došlo k nečekanému vyústění ve tvůj prospěch, budeš čelit Cottovi, vlastnímu strýci, matčinu bratrovi, kterého si už Dolabella najal jako obhájce. Tohle skutečně chceš? Nutit matku, aby se musela rozhodovat a volit mezi vlastním bratrem a synem?“

Při těchto slovech Iulius Caesar lehce pozdvihl ruce, jako by přítele žádal, aby zmlkl. Sklopil zrak a obhlížel popraskané dlaždičky na podlaze rodinné rezidence. Byli patricijové, ale od pádu velkého Gaia Maria nebylo peněz nazbyt. Sulla zabavil četné majetky iuliovské rodiny, protože stáli na straně římských populárů. Neměli peníze ani na opravu oné zpropadené vykotlané mozaiky. To však mladého Caesara neznepokojovalo.

„Uhodil jsi hřebíček na hlavičku,“ pronesl nakonec.

V tom okamžiku se znovu objevila Cornelia a tiše, nenápadně zaujala místo ve středu atria vedle svého manžela. O malou Iulii znovu pečovaly otrokyně. Iulia byla rozmrzelá, neboť jí nebylo dobře, ale podle všeho se už zotavovala. Cornelia věděla, že dcerka postřehla v domě napětí, a to na ni mělo nepříznivý vliv. Říká se, že děti rozpoznají hrozící pohromu. Že by na tom něco bylo? Caesarovu ženu vytrhl ze zamyšlení vážný a pevný manželův hlas.

„Je Iulia v pořádku?“

„Je v pořádku. Horečku už nemá. Nezneklidňuj se kvůli ní,“ odpověděla rychle a stručně, vždycky připravená jej podpořit. Teď nebyla chvíle

vhodná k tomu, aby se zbytečně znepokojoval. Ve hře byly záležitosti významnější než holčičí fňukání.

„Hřebíček na hlavičku?“ navázal Labienus na přerušený rozhovor. Ve snaze přesvědčit přítele, aby se nemíchal do soudu proti Dolabellovi, pronesl tolik věcí, že teď nevěděl, co má Caesar na mysli.

„Moje matka, Aurelia,“ odpověděl Iulius a její jméno vyslovil nahlas a pomalu, jako by každou hláskou vážil velkou autoritu, kterou pro jeho rozhodnutí nadále matka představovala. „Co bude považovat za lepší? Abych přijal funkci žalobce v soudním líčení, v němž bude strýc Cotta obhájcem, a tím způsobil rodinnou roztržku, nebo abych se naopak do záležitosti nevměšoval, přestože ve mně vře krev? Dolabella byl jedním z bídných Sullových spojenců. A kdyby byla pravda jen polovina toho, co se říká –“ dodal a ukázal na Makedonce –, „dopustil se strašných zločinů, přečinů tím odpornějších u senátora, který by měl jít ve svém chování příkladem. Jde o zločiny, za které by měl zaplatit vysokou cenu. Dolabella je koneckonců jedním z našich nepřátel. Mám ho nechat proklouznout, když jej mohu podrobit veřejnému soudu, poté, co nám způsobil takové škody Sullovou podporou a zneužitím konfiskací majetku, jimž nás podrobil Sulla?“

„Nejsi dostatečně silný, abys čelil svému strýci Cottovi a Hortensiovi. Jako obhájci mají velké zkušenosti a soudci jsou podplacení. Jistojistě jsou zkorumpovaní,“ oponoval Labienus rozumně.

Podplácení soudců bylo v případě, že byl obviněn mocný a bohatý senátor, v Římě běžné. A rozmohlo se ještě víc od doby Sullovy soudní reformy, kdy byly tribunály obviňující senátory složené rovněž ze senátorů. Dolabella byl konzul, za vítězství nad Thráky si vysloužil triumf a ve stínu vypovězení diktátora Sully nahromadil velké bohatství. Své nesmírné bohatství podle toho, co říkali přítomní makedonští zástupci, rozmnožil ještě víc zpronevěrou veřejných peněz a obíráním obyvatel celé bohaté provincie daněmi, které sám vymýšlel. Při soudech v Římě vždycky vyhrávaly peníze. Dolabella byl příliš bohatý, než aby se ho ostatní *patres conscripti* odvážili odsoudit. Velikost zločinů je nezajímala. Nebylo podstatné ani to, že kromě krádeže spáchal další zločiny.

„Cornelie, ke všem bohům, při všem, co miluješ, pomoz mi zabránit tomu, aby se tvůj manžel podílel na tomto šílenství,“ naléhal opět Labienus a díval se na Corneliu.

Nastalo ticho.

Žádná holčička nyní dovnitř nevběhla. Nepřihodilo se ani nic dalšího, co by zabránilo tomu, aby se k probírané záležitosti musela jednoznačně vyjádřit. Labienus věděl, že Corneliin názor je navzdory jejímu mládí pro Caesara důležitý. Sklopila zrak a chvíli se dívala na jizvu na levém Labienově lýtku, na následky zranění, které Labiena navždy spojilo

s jejím manželem a je důkazem jeho bezmezní věrnosti, již si Caesar tak vážil. Nerada Labienovi oponovala, ale manželův úsudek stojí nakonec nad vším ostatním.

„Ať se manžel rozhodne...“ začala. „Manželovo rozhodnutí bude správné. A já mu zůstanu po boku. Jako vždycky. Budu s ním, jako byl on vždycky se mnou.“ A zadívala se Caesarovi do očí.

Oba muži věděli, že Cornelia naráží na nedávnou minulost, kdy byla Caesarova láska k ní vystavena kruté a nelítostné zkoušce, v níž prokázal, z jakého těsta je utvořen.

„Bude platit to, jak se rozhodneš,“ opakovala a upřela zrak do podlahy. Víc se vměšovat nechtěla.

Caesar byl Cornelií vděčný, že mu věci neztěžovala. Miloval ji tolik, že ho mohla v jakémkoli směru ovlivnit. Její nestrannost mu dávala svobodu v jednání. Bylo jasné, že potom, co se událo se Sullou, už další důkazy lásky nepotřebovala.

Na druhé straně bylo to, co říkal jeho přítel, naprosto logické. Přijmout návrh Makedonců je sebevražda, která navíc povede k roztržce v samotném rodinném lůně. Zhluboka si povzdechl.

„Zavolejme tvoji matku,“ navrhl tedy Labienus, když viděl, že Caesar začíná váhat.

„Ne!“ opáčil prudce Caesar.

Labienus se zarazil.

„Mám zcela jasno v tom, že matka by chtěla, abych se rozhodl sám,“ vysvětlil Caesar. „Přesně tak, jak právě doporučila Cornelia. Matka... mě vždycky učila, abych byl nezávislý, bez ohledu na to, jak si cením jejích rad a jak je hodnotím. Už dlouho chce, abych ke všem důležitým rozhodnutím dospěl sám, a tak tomu bude i tentokrát.“

Labienus zakroutil hlavou, ačkoli vzhledem ke své obeznámenosti se všemi členy přítelovy rodiny v nitru tušil, že má Caesar pravdu. Kdyby si v této chvíli povolali uznávanou Aurelii, řekla by právě to, co Cornelia: Caesar se musí rozhodnout sám. Jako by tato matka rodu chtěla ze svého mladého syna ukout rozeného vůdce, někoho, kdo se nezastaví před nikým ani před ničím. A jako by mladá manželka přijala tento rys jako cosi neoddelitelného od manželovy osobnosti. Podle Labiena však všechno mohlo vést jen k naprosté pohromě...

Iulius Caesar pohlédl na Makedonce.

„Proč právě já?“

Zástupci východní provincie si vyměnili pohledy a ten nejstarší, Aeropos, se nakonec rozhodl odpovědět:

„Víme, že mladý Iulius Caesar se postavil strašnému diktátoru Sullovi za situace, kdy se mnozí jiní podrobili jeho bezpráví. Postavil se také Dolabellovi, kterého viníme z krádeže peněz našich spoluobčanů

i z dalších, ještě potupnějších urážek...“ Zde musel polknout, aby se znovu nedotkl záležitosti, která měla úzký vztah k jeho vlastní dceři Myrtale. „Bezpráví..., o němž jsme již mluvili. Jak jsem řekl. Dolabella byl nebezpečným Sullovým přítelem. Bylo nám sděleno, že příležitostně byl jeho pravou rukou jak ve válce, tak v represích proti odpůrcům v Římě. Čelit Dolabellovi a jeho penězům, trikům a současným krutostem bude moci jen někdo, kdo se v minulosti nebál Sully. Proto jsme přišli poprosit mladého Iulia Caesara, aby se naším advokátem, žalobcem hájícím naši věc, stal právě on a nikdo jiný. Podle římských zákonů může vést soud proti jinému římskému občanovi jen Říman. Nemyslím si, že nalezneme mnoho dalších římských občanů, kteří by se nebáli vzít na sebe riziko a postavili se tváří v tvář někomu, jako je bývalý guvernér a konzul Gnaeus Cornelius Dolabella...“

V tom okamžiku Labienus makedonského vyslance přerušil:

„Připouštím, Gaie, že tento muž má v některých věcech pravdu, ale jde o hroznou záležitost. Dolabella je skutečně krutý, nebezpečný, má mnoho peněz a neváhá je použít k podplacení tribunálu nebo nájemných vrahů, kteří s tebou skončují, pokud se věci během soudu vyvinou špatně. Ano, postavil ses Sullovi a málem tě to stálo život. Tehdy ti stála po boku bohyň Fortuna. Nemyslím si však, že by bylo moudré opět tak moc riskovat a zjišťovat, zda tě bohové znovu zachrání, nebo nechají napospas nepříteli. Víím, že věříš v ochranu Venuše a Marta, ale žádám tě, abys je znovu nepokoušel.“

Gaius Iulius Caesar se zhluboka nadechl a několikrát pokýval hlavou. Přitom se střídavě díval na přítele Labiena a na makedonské posly.

Zadržel dech.

Sklopil zrak.

Dal ruce v bok.

Ještě jednou pokýval hlavou a hleděl přitom k zemi.

Zdvihl zrak a upřel ho na Makedonce.

„Přijímám a budu vaším advokátem. U soudu budu žalobcem.“

Labienus kroutil hlavou.

Cornelia zavřela oči a tiše prosila bohy, aby jejího manžela opravdu ochránili.

Makedonci se na znamení uznání uklonili, způsobně se rozloučili, ale předtím položili na stůl, který stál v atriu, těžký pytel s penězi jako první splátku služeb jejich advokáta. Pak odešli a dva přátelé a mladou manželku zanechali v atriu. Ne že by Makedonci měli naspěch. Spíše se obávali, že by si Iulius Caesar mohl všechno, co řekl, více rozmyslet a couvnout. Raději úprkem odešli se slibem, že se stane žalobcem proti všemocnému Dolabellovi. Jako všichni ve velkém městě na Tibeře byli i oni přesvědčeni, že soud prohraje. V záloze již měli jiný plán, pokud

by se pomsta nepodařila soudní cestou. Měli jasno v tom, že Dolabella musí za všechno, co jim provedl, zaplatit životem. Netušili však, kolik jich zemře předtím. Možná všichni, včetně mladého advokáta, který na rozpoutání soudního líčení přitakal. Bylo jim to jedno. Půjdou za svým do posledního dechu. Ve své bezelstnosti dobře neuvážili ohromnou sílu nepřítele.

V atriu rezidence iuliovské rodiny v centru čtvrti Suburra si Labienus v naprosté beznaději povzdychl.

Iulius Caesar znovu sklopil zrak. Přijal rozhodnutí, ale stále ještě se nepřestával sám sebe ptát, jak se zachová jeho matka. To bylo jediné, co jej v té chvíli znepokojovalo. Myslel na všechno matčino vyprávění o tom, co se přihodilo, když mu bylo sotva několik měsíců. Bude se historie opakovat? Stane se obětí ve věčném sporu mezi optimáty a populáry? Skončí jako ostatní?

Vtom ucítil manželčiny jemné paže, které ho zezadu objaly.

Zavřel oči a nechal se obejmout.

Potřeboval to.

Memoria prima²

*

AURELIA

*

Caesarova matka

SENATUS CONSULTUM ULTIMUM

Řím, *domus iuliovské rodiny*

Roku 99 před Kristem, dvaadvacet let před konáním soudu proti Dolabellovi

Byl čas voleb, a tudíž i čas násilí.

Zdálo se, že tím, jak se blížil okamžik znovuzvolení mužů, kteří měli v republice zaujmout významné funkce, tedy konzulů, tribunů lidu a *praetorů*, se všude svévolně šířily násilí, smrt a šílenství.

Aurelia držela na pažích svého sotva několikaměsíčního syna Gaia Iulia Caesara. Dítě bylo celé odpoledne klidné, ale křikem, který přicházel z atria, se probudilo a začalo plakat. To Aurelii rozlítilo. Vždyť uspat dítě stálo takové úsilí. Bylo velmi podrážděné a mladá matka byla přesvědčená, že mu chybí klid a ticho, aby mohlo usnout. Podařilo se jí chlapce uchlácholit, a proto ji rozzuřilo, že ho křikem vzbudili. Věděla o volbách a nekontrolovaném politickém napětí, v němž se Řím zmítal, ale pro Aurelii byl v té chvíli nejpřednější odpočinek malého potomka.

„Vezmi ho,“ nařídila kojné a opatrně otrokyni malého předávala. „Snaž se ho uklidnit a já zatím zařídím, aby ti tupci ztichli nebo aspoň nehu-lákali jako šílenci.“

Rázně vykročila chodbou rezidence iuliovské, nyní i její rodiny, jelikož se před několika lety provdala za Gaia Iulia Caesara otce. Byla rozzlobená a měla v úmyslu vtrhnout do atria odhodlaná se dovolávat bohů a postavit se čelem svému manželovi a jeho přátelům za jejich křik. Tu jasně rozeznala hlas svého švagra Gaia Maria.

Vmžiku zůstala stát.

Marius byl šestkrát zvolen konzulem, z toho pětkrát nepřetržitě za sebou, navzdory zákonům, které podobné volbě nepřály. Aureliinu pozornost upoutalo, že Marius hovoří... vystrašeně. Poprvé od té doby, kdy ho poznala. Aby mluvil se strachem někdo, kdo byl šestkrát konzulem, zvítězil v desítkách sporů a bitev proti barbarům, kteří ohrožovali Řím... Muselo se přihodit něco vážného.

Zůstala nehybně stát na konci chodbičky u vstupu do atria a nastražila uši.

„Saturninus a Glaucia se zbláznili,“ pronesl zasloužilý konzul.

Aurelia stiskla rty. Saturninus a Glaucia byli v té době tribuny lidu. Sama pro sebe přikývla. Tribuni mimo jakoukoli kontrolu... To v senátu vždycky končilo smrtelným střetem, nepokoji, výtržnostmi a krví ve všech ulicích Říma.

Zhluboka se nadechla a vešla do atria.

Nepozdravila, ačkoli to byla její povinnost. Tímto způsobem dala najevo svou zlobu, ale nevzývala bohy ani nezvýšila hlas. Vždyť měla v úmyslu všechny přimět, aby mluvili tišeji.

„Proč říkáš, že Saturninus a Glaucia přišli o rozum?“ zeptala se přímo Maria. Stoupala si vedle manžela a na znamení pozdravu jej vzala za paži. „Váš křik vzbudil dítě. Doufám, že mého syna připravilo o spánek něco vážného a ne jedna z těch mnoha politických debat, které obvykle vedete.“

„Ne, nejde jen o další z mnoha debat, Aurelie,“ podíval se na ni s jistým nesouhlasným výrazem, když viděl, že manželka nepozdravila s povinnou úctou.

„Gaius Marius ví, že je zde vždycky vážen,“ odpověděla ihned Aurelia na pohled svého manžela. „A jsem si jistá, že jako dobrý voják, jímž bezpochyby je, oceňuje, když se jde přímo k jádru věci. Není to tak, *vir clarissime* a římský konzule?“ glosovala s lehkým úsměvem určeným švagrovi.

Marius opravdu vždycky považoval za dobré vyhnout se v rozhovoru vytáčkám. Vítězi v afrických válkách proti Jugurthovi a na severu proti Kimbrům a Teutonům se žena, s níž se oženil jeho švagr, vždycky líbila. Aurelia byla přitažlivá, chytrá a Marius si byl jist, že kdyby nebyla žena, mohla by se stát významným legátem legií.

„Není třeba, aby ses cítil nepříjemně kvůli způsobům své ženy, Gaie. Tady se přece všichni navzájem známe,“ podotkl mile konzul a pak se upřeně zadíval na Aurelii. „Nejde o obvyklý rozhovor. Saturninus a Glaucia zaplatili nájemným vrahům, aby zavraždili Memmia, druhého kandidáta optimátů.“

„Jen použili násilí proti násilí,“ opáčila Aurelia, zatímco se opřela v *tricliniu* a vybědla Maria a svého manžela, aby ji následovali.

Když viděla, že oba muži uposlechli, pohlédla na *atriense*, aby mu naznačila, že si přeje hosta uctít jídlem a vínem. Kromě zájmu o rozhovor Aurelia věřila, že až se muži uvelebí, pojedí a popijí, uklidní se, budou mluvit tišeji a její syn bude moci konečně spát.

„Násilí proti násilí, to je pravda, ale co se násilí týče, senát je vždycky silnější,“ vyslovil se Gaius Marius.

„Dobrá, ale starosti z toho, že podnítí Memmiovo zavraždění, by měli mít Saturninus a Glaucia, že ano?“ podotkla Aurelia, než vyzvala Maria, aby se napili z pohárů, které otroci ihned přinesli.

Pokud jí otroci dobře sloužili, byla Aurelia velkorysá *domina*, jestliže však nějaký otrok svůj úkol rychle nesplnil, dokázala dát průchod své zlobě dost neomaleně.

Marius se dlouze napil vína a zhluboka se nadechl. Měl toho hodně na srdci a času bylo málo. Sám měl učinit rozhodnutí, které bylo otázkou života a smrti. Rád by se o ně podělil s Gaiem Iuliem Caesarem otcem. Jeho švagr byl zdrženlivý, nikoli však ambiciózní muž, což bylo v Římě málo obvyklé. Uměl naslouchat a dával vždycky zajímavé rady. Přítomnost jeho manželky Aurelie v něm vyvolávala pocit vlídnosti. Nalézt v časech neutuchajících politických zrad dům, kde mohl klidně mluvit, kde mu naslouchali a kde cítil podporu, to byla úleva, které si nanejvýš cenil. Při pohledu na Aureliin tázavý výraz odložil pohár. Rozhodl se ji stručně, ale plně zasvětit do aktuálních událostí v Římě:

„Po návratu ze severu, kde jsem porazil Kimbry a Teutony, jsem zjistil, že mě senát zahnal do úzkých. Moje poslední i minulá vítězství vzbudila v senátorech obavy a optimáti, kteří v senátu převládají, hledají způsob, jak mě izolovat. Jak víte, spojil jsem se proto s populáry Saturninem a Glauciou, proti nimž senát také šlve. Uzavřeli jsme dohodu a vzájemně si pomáháme kontrolovat klíčová místa ve vedení republiky. Tak byl Glaucia zvolen *praetorem*, Saturninus tribunem lidu a já pošesté konzulem. Saturninus a Glaucia navíc podpořili můj návrh zemědělského zákona, který umožňoval, aby veteráni mých legií v Africe a z válek na severu měli možnost obdržet zemědělskou půdu. Jedni severně od řeky Pádu, druzí v samotné Africe. To budilo zášť v senátu, ale také mezi *socii* v Itálii, neboť půdu severně od Pádu považovali za svoji, jelikož ji obsadili ještě před vpádem Kimbrů a Teutonů. Saturninus, Glaucia a já jsme jednali v souladu a dosáhli jsme toho, že jsme upokojili Italiky a poskytli jim investice do nových kolonií Sicílie a Makedonie. To zároveň velmi zneklidnilo římské občany, kteří se domnívají, že římské občanství je opravňuje vstoupit do těchto kolonií. Abychom uchlácholili římský lid, všichni tři jsme se domluvili a začali jsme po celém území s římským obyvatelstvem distribuovat obilí za dotovanou cenu a rozdělovat půdu, což senátory také velmi znepokojuje. Mám odměněné a spokojené své válečné veterány, kteří tak statečně bránili Řím před útoky barbarů; mám upokojený lid a Italiky; mám uklidněné *socii*. Dosáhli jsme celkové rovnováhy, z níž máme prospěch všichni.“

„Všichni kromě optimátů,“ poznamenala Aurelia bystře.

Marius přikývl a usmál se, když viděl, jak rychle se jeho švagrová dokázala vyznat v římské politice.

„Všichni kromě optimátů. Je to tak,“ potvrdil konzul. „Optimáti v tom všem vidí jen větší rozdělování bohatství, ať už jde o půdu, nebo práva. Ale protože máme lid a Italiky na naší straně, dosud váhali a nezaútočili

jako v minulosti, kdy senát stál za úmrtími Gracchů ihned po skončení vlády Scipia Africana. Saturninus a Glaucia se však odhodlaně pustili do omezování senátu a teď, když jsou před námi volby do konzulátu, zosnovali Memmiovo zavraždění.“

„Kandidáta optimátů?“ připomněla Aurelia.

„Kandidáta optimátů,“ přikývl Gaius Marius a navázal: „Tváří v tvář tomuto násilí se senát rozhodl jednat a já už vidím ve všech ulicích města tlupy nájemných vrahů, jak zaujímají svá místa. Senát navíc vydal *senatus consultum ultimum*.“

Zavládlo ticho. Gaius Iulius Caesar otec dál zachovával vážný výraz, aniž ochutnal sousto. Gaius Marius naopak využil odmlky a vzal si kousek sýra. Neměl jistotu, zda v příštích hodinách bude mít čas cokoli pozřít, a ze zkušenosti věděl, že do bitvy je lepší jít s ukojeným hladem.

„Nepřijali senátoři *senatus consultum ultimum* také tehdy, když senát nařídil popravu Gaia Graccha, prvního tribuna lidu, který se jim postavil?“ zeptala se Aurelia.

„Je to tak,“ odpověděl Gaius Iulius Caesar otec.

Marius pokračoval v jídle a Caesar otec, který měl víc informací než manželka, dobře pochopil, proč otázku položila.

„V tomto případě má nový dekret skoncovat s Glauciem a Saturninem?“ pokračovala.

„Přesně tak,“ reagoval Caesar otec.

Marius jedl.

„Ale pokud senát vydá *senatus consultum ultimum*, obvykle doporučí člověka, který má vykonat popravu, jež se dekretem nařizuje, že?“ zeptala se znovu Aurelia.

„Vskutku, je tomu tak,“ přitakal manžel.

„A koho senát určil, aby naplnil jejich pokyny?“ naléhala dál.

Caesar tentokrát neodpověděl a pouze se zadíval na Maria.

Gaius Marius přestal žvýkat. Rychle polkl sýr a chléb, které měl v ústech.

„Ano, mě, dokud jsem konzul,“ potvrdil.

„Hledají způsob, jak vás rozdělit,“ podotkla Aurelia tiše, ale ve ztichlém atriu naprosto slyšitelně. „Byli tvými spojenci.“

„Byli,“ připustil Marius. „ale o Memmiově vraždě rozhodli sami, aniž se mnou záležitost probrali.“

„Ano,“ uznala Aurelia, „je zřejmé, že šlo o velmi významné rozhodnutí a svolení k němu jste měli dát všichni tři. O výpadu proti Memmiově se s tebou neradili, protože pravděpodobně velmi dobře věděli, že bys byl proti.“

„Samozřejmě,“ odpověděl Marius. „Při podněcování k vraždě jde o víc než o morální otázku. V tomto krutém střetu představuje navíc velkou

chybu. Saturninus a Glaucia si věc vykládají jako porážku senátu, zatímco já si myslím, že senát čeká na vhodnou příležitost, kdy přejít do protiútoky, aby opět získal plnou moc a do lidového soudu a jako *praetory* jmenoval své kandidáty, kteří by nepodporovali rozdělování půdy, bohatství ani práv. Tím by mi zasadili poslední úder. Obrazně, či možná dokonce doslova. Vždyť celý Řím je teď v držení nájemných vrahů, které senát najal. Ještě se mohu volně pohybovat, protože mě doprovázejí mí váleční veteráni, a také proto, že senát vydal pokyny, aby se mě vrazi zatím nedotýkali. Čekají, pro jakou stranu se rozhodnu. Zda zůstanu po boku Saturninově a Glauciově a budu je chránit, či zda přejdu na stranu optimátů a naplním *senatus consultum ultimum*. A proto jsem tady. Mé rozhodnutí bude mít vliv na celou mou rodinu, a protože jsem se oženil s Iulií, jste moje rodina i vy. Nedám-li na senát, přijdou si pro mě nájemní vrazi – a možná přijdou také pro mé příbuzné a přátele... Nemám tolik mužů, abych mohl chránit všechny.“

Rozhostilo se další, velmi dusné ticho.

„Za vším je Sulla,“ rozhovořil se znovu Marius, ale díval se k zemi, jako by mluvil sám k sobě. „Tahá za nitky a dělá to šikovně. Nemyslel jsem si, že se odváží až tolik, ale teď to vidím jasně. Chce stát v čele optimátů a snaží se zalíbit Metellovi a jeho lidem, kteří se vždycky poohlíželi po nových a dostatečně rázných senátorech, již by mi čelili.“

„Ale vždyť Sulla bojoval po tvém boku...“ vložila se do hovoru Aurelia, „v Africe jako *quaestor*, pokud si dobře vzpomínám, a potom také pod tvým velením proti barbarům na severu.“

Marius na ni pohlédl.

„Vzpomínáš si dobře. A byl to dobrý voják, v boji proti nepříteli velmi statečný, ale potom se snažil si přivlastnit všechny zásluhy. Mnoha mým důvěryhodným mužům i mně samému se přestal zamlouvat. Proto jsem ho odmítl podpořit, když se chtěl ucházet o funkci *praetora*. Místo toho jsem vybídl Glauciu, ať se o funkci uchází, zatímco já usiloval o konzulát a Saturninus o úřad tribuna lidu. Od té doby Sulla v senátu víří vodu a staví se proti mně, jak jen může. Ale nemyslel jsem si, že by byl schopen podnítit *senatus consultum ultimum*. Umí si věci velmi dobře spočítat.“

„Saturninovo a Glauciovo násilí v něm probudilo tu nejkrutější stránku,“ poznamenala Aurelia. „Smrtonosným dekretem odpovídá na vraždu optimáta Memmia, které se Saturninus a Glaucia dopustili.“

„Bezpochyby.“ Marius opět sklopil zrak a znovu se pohroužil do sebe. „Je tu ale ještě něco dalšího...“ odmlčel se. Hostitelé ho nechali mlčet, dokud si neuspořádal myšlenky. „Pro Iova samého!“ zvolal nakonec konzul. „Je za tím mladý Dolabella. Teď to vidím zcela zřetelně.“

„Dolabella?“ zeptali se zároveň Aurelia i její manžel. Jméno jim znělo nově.

„Je přirozené, že ho neznáte,“ objasnil Marius. „Gnaeus Cornelius Dolabella nic záslužného nevykonal. Jeho otec ano, ale on ještě nic. Má nepopsané *cursus honorum*. Zatím ničím nevynikl ani nezastával žádnou významnou funkci. V senátu se však pohybuje velmi čile a často jsem ho viděl po Sullově boku, jak mu promlouvá do ucha a ponouká ho ke kritice kurie. V tom to vězí. Dolabella přizívuje Sullovo ego, postrkuje ho, aby učinil krok, k němuž by se sám neodhodlal, a vydal se na cestu do čela optimátů. V posledních letech ovládali konzervativní stranu Metellové, ale ti jsou už vyčerpaní a mnozí vidí, že nejsou schopni se mi postavit. Sulla vyvolal proti Saturninovi a Glauciovi *senatus consultum ultimum*, aby mě dostal do bezvýchodné situace. Tak se mi mstí. Věděl jsem, že dřív nebo později mu budu muset čelit, ale nemyslel jsem si, že k tomu dojde tak brzy.“

Marius se znovu odmlčel.

Gaius Iulius Caesar otec mlčel také. Nevěděl si dost dobře rady.

„Takže... ses rozhodl?“ naléhala Aurelia. Rychle se však opravila a otázku změnila v souhlas. „Rozhodl ses, a proto jsi tady. Přišel jsi nás varovat.“

„Ano, máš pravdu,“ potvrdil Marius a několikrát přikývl. „Saturnina a Glauciu uvězním. *Senatus consultum ultimum* a závažnost jejich zločinu mi jinou možnost nedávají. Ale nepopravím je. Uvězním je a mí veteráni je budou střežit. Budu vyjednávat a snažit se, aby se konal soud. Ještě nevím, jak všechno dopadne. Nastanou bouřlivé časy. Musíte na sebe dávat pozor. Dokud budu moct, nechám svými muži hlídat vaši ulici.“

Vstal.

„Děkuji, Marie,“ řekl Gaius Iulius Caesar otec. „Díky, že na nás myslíš.“

„Opatrujte se,“ odpověděl konzul a v doprovodu svých hostitelů se vydal ke dveřím. „Postavím se Sullovi. Částečně mi to přísluší, protože pod mým velením vzrostla jeho obliba. Teď je na mně, abych jeho bezbřehou ctižádost zbrzdil. Ale Dolabella, který ho navádí, který ho ponouká... je mladší, z jiné generace. Kdo se mu postaví, až budeme Sulla i já po smrti?“

Vtom se ozval nárek.

„Tvůj synovec, Gaius Iulius Caesar,“ připomněla Aurelia. „Jdu se o něj postarat.“

Marius se pouze usmál.

III

*

TRIBUN LIDU

*

Řím, Kapitol Těže noci roku 99 před Kristem

„Jsi zrádce!“ skučel Lucius Appuleius Saturninus, zatímco ho obstupovali afričtí veteráni, které konzul s sebou přivedl, aby splnil *senatus consultum ultimum*.

Marius se mohl pro vykonání senátorského dekretu obrátit na *triumviry nocturny*, městskou noční policii, která mu coby konzulovi byla povinna věrností. V časech často se měnící loajality však věřil pouze svým veteránům. Jeho muži navíc byli mnohem způsobilější čelit krutosti římské noci.

Zkušení Mariovi vojáci, zocelení v desítkách bitev proti Numidanům, Kimbrům, Teutonům a dalším bojovným a násilným národům, rychle zlomili odpor Saturninových věrných mužů rozestavených v ulicích, které vedly k Iovovu chrámu, kam se tribun lidu uchýlil. Saturninovi nájemní vrazi byli dobří k tomu, aby v temné ulici ubili k smrti neozbrojeného muže, jako to učinili se senátorem Memmiem, ale v boji proti bývalým legionářům zvyklým na válečnou zuřivost by neobstáli.

„Nejsem zrádce, Lucie, jsem přeživší. Jen přeživší. Pro Kastora a Polluka! Nejsem blázen jako ty a Glaucia,“ opáčil Gaius Marius a ucho pil ho za paži, aby ho odvedl do vězení mimo Iovův chrám.

„Pomohl jsem ti, abys dosáhl půdy, kterou jsi chtěl pro své veterány. Pro tytéž veterány, kteří tě nyní doprovázejí jako honící psi... Tímhle mi oplácíš?“

„Já zase pomohl tobě, abys byl zvolen tribunem, a Glauciovi ke zvolení *praetorem*,“ namítl Marius a vydal se vpřed. „Z toho spojení jsme měli prospěch všichni tři, ale zabít senátora, kandidáta optimátů na funkci konzula, je nepřijatelné. Jedna věc je uzmout senátorům nějakou půdu, rozšířit práva Italiků nebo donutit státní pokladnu, aby dotovala obilí pro všechny občany Říma, ale zapojit se do smrtelného boje proti senátorům není ani moudré, ani to nebylo součástí plánu.“

„Jsi jedním z nich,“ osopil se na něj Saturninus opovržlivě.

Gaius Marius přivykl tomu, že mu spílali ti i oni. Pohyboval se mezi dvěma vodami, mezi zájmy populárů a optimátů, a tak ho nakonec jedna

i druhá skupina obviňovala ze všech zel Říma. Milionkrát by upřednostnil jakýkoli boj na bitevním poli, ať už v afrických pouštích, nebo v severních lesích, před krvavými a krutými střety v Římě, v nichž se nikdy necítil dobře, neboť byl spíš vojákem než politikem.

Opustili Kapitol a začali sestupovat k foru. Nechali za sebou mrtvoly mužů tribuna lidu, které pozabíjeli Mariovi veteráni. Jakmile přišli na forum, tak na sobě zadržžený Saturninus i jeho pochop Marius ucítili pohledy dalších desítek nájemných vrahů, tentokrát těch, které podplatili senátoři. Vrahů, kteří cíhali na těch nejtemnějších nárožích Říma neosvětlených loučemi, na místech, která budila mnohem nebezpečnější dojem než ten nejnehostinnější germánský les.

„Ničemu nerozumíš,“ začal Marius mluvit tiše za chůze. „Buď tě uvězním já, nebo pro tebe pošlou někoho jiného, mnohem méně nakloněného tvému případu. Se mnou se aspoň dočkáš spravedlivého soudu. Beze mě bys už zhynul rukou některého z těch bídáků, kteří nás odevšad pozorují.“

„Spravedlivý soud? V Římě?“ odtušil Saturninus napůl cynicky a napůl překvapeně.

„Samozřejmě, pro Hercula samého,“ připustil Marius. „Nic takového neexistuje, ale než se uspořádá soud, získáme cenný čas a můžeme vyjednat dohodu.“

Saturninus zakroutil hlavou.

„I kdybych připustil, že mi chceš pomoci, senát nikdy vyjednávat nebude. Nerozumíš tomu jenom ty, který ses v politice nikdy pořádně nevyznal. Senát buď připustí porážku, kterou jsme mu pozemkovými zákony, koloniemi pro Italiky a rozdělováním dotovaného obilí uštědřili, nebo zaútočí. Nic mezi tím neexistuje. A teď útočí. Zmýlil jsem se, když jsem si myslel, že se cítí být slabší, než ve skutečnosti jsou, ale *vir clarissime*, optimáti v senátu nevyjednávají a nikdy vyjednávat nebudou. Buď budou sami zničeni, nebo zničí své odpůrce, jak to dělají od časů Gracchů. Snad nemyslíš, že budeš v bezpečí, když splníš dekret a uvězniš mě? Nejprve skoncuji se mnou, pak s Glauciem a nakonec si přijdou pro tebe. O tom nepochybuj. Chtějí senát jen pro optimáty. Nechtějí senátory, kteří by vyjednávali s lidem nebo s Italiky. Nechtějí v kurii senátory populáry. Všechno chtějí jen pro sebe: otroky, půdu i moc.“

Marius následkem Saturninova kritického úsudku, pevnějšího, než by očekával od člověka zahnaného do kouta, ztichl. Několik dalších napjatých minut, které se oběma zdály věčné, pokračovali v cestě, vystrašení možností výpadu ze zálohy.

Marius znal bojovnost svých mužů, ale věděl také, že muži, které optimáti najali, jsou vrazi mnohem krutější než ti, které najal Saturninus. Byli mezi nimi bývalí gladiátoři, nejvěrnější váleční vysloužilci optimátů i vrazi, které Metellové či jiní senátoři lépe zaplatili.

„Kam mě vedeš?“ zeptal se Saturninus. „Přímo na Tarpejskou skálu? Nebo mě raději uvrhneš do Tulliana, abych v tom bídném vězení shnil a zemřel? Jsem tvůj nový Jugurtha?“

Poznámka o africkém králi, kterého Marius porazil a jenž byl vláčen ulicemi Říma během oslav vítězství a potom uvězněn vedle fora, jasně dokládala, jak málo Saturninus věří tomu, že se konzul snaží, aby mu dal příležitost přežít *senatus consultum ultimum*.

„Vedu tě do kurie Hostilie,“ odpověděl, „nikoli do Tulliana.“

„Do budovy senátu... to je chytré,“ uznal nakonec Saturninus s úsměvem, z něhož se daly vytušit drama i smutek. Možná mu Marius skutečně chce pomoci. „Ale pochybuji, že je to zastaví. Jsou schopní podpálit budovu i se mnou, aby se zbavili tribuna lidu, který se od dob Gaia Graccha k jejich moci staví nejvíc nepřátelsky.“

„Ne, nemyslím si, že by svým nájemným vrahům dali povolení podpálit budovu senátu,“ namítl Marius přesvědčivě. „Tohle všechno jsou pro ně významné symboly. Budova kurie je jedním z nich. Zapálit vlastní sídlo by pro všechny představovalo špatné znamení. Zoufalý čin, který by budil zdání, že jsou slabí, vystrašení a pro svoji obranu odhodlaní k čemukoli. Myslím, že by tě upálili na jakémkoli jiném místě včetně chrámu, bez ohledu na boha, kterému by byl zasvěcen. Zastaví se jen tehdy, dovedu-li tě do Vestina chrámu nebo do budovy senátu. Vejít do Vestina chrámu by znamenalo znesvěcení. Proto je dnes v noci pro tebe jediným bezpečným místem kurie Hostilie.“

Zastavili se před těžkými bronzovými vraty. Louče konzulových veteránů navzdory temné noci dostatečně osvětlovaly velké malby, které zdobily zdi *comitia*, které se nacházelo oproti kurii Hostilii. Marius se na ně chvíličku zadíval. Velká nástěnná malba představovala výjevy z vítězství legendárního Valeria Maxima Messaly nad Kartaginci a Hierónem II. na Sicílii během první punské války. Navenek, směrem k dalším národům a územím obrovská ukázka římské moci, ale uvnitř s trhlínami. Jako velký kus zdánlivě zdravého a lesklého ovoce, jež je uvnitř shnilé.

Konzul vzdychl a zakroutil hlavou.

„Otevřete!“ nařídil Marius a jeho muži uposlechli. „Zůstaneš tady, pro Hercula samého!“ řekl při loučení Saturninovi. „Mí muži tě budou chránit. Vymůžu pro tebe a pro Glaucia soud, a dokonce omilostnění a zrušení *senata consulta ultima*.“

„Není s kým vyjednávat,“ opáčil beznadějně zoufalý tribun lidu. „Lze jen bojovat nebo zemřít, a jestliže ty...“

„Máme Metella,“ přerušil ho Marius.

„To nikdy! Mizera!“ křičel Saturninus zlostně a nenávisťně. „Nikdy, pro Iova samého! Nikdy!“

„Zavřete dveře!“ zahulákal Marius v odpověď. A jeho veteráni zatlačili do těžkých bronzových vrat.

Saturninus, vzýváje bohy a proklínaje Maria, zůstal uvězněný v budově senátu, která se uprostřed Říma proměnila v improvizované vězení. Zůstal o samotě, uvnitř prostoru spoře osvětleného loučemi, které konzulovi muži zažehli, aby ho nenechali v úplné tmě. Tribunovi lidu připadalo ironické, že totéž místo, kde se hlasovalo o jeho smrti, se teď pro něj stalo jediným bezpečným útočištěm v celém Římě.

NEUSKUTEČNITELNÉ VYJEDNÁVÁNÍ

**Řím, iuliovská rezidence
Těže noci roku 99 před Kristem**

Gaius Marius se vrátil s vážným výrazem ve tváři.

V atriu rezidence jej znovu přijali Iulius Caesar otec a jeho manželka Aurelia, ale také Aureliin bratr Aurelius Cotta, jenž se k nim toho dne plného násilí také připojil. Za takové situace bylo nejlepší, aby rodina držela co nejvíc pohromadě.

„Co se stalo?“ zeptal se Caesar otec a vyzval právě příchozího, aby se znovu usadil do *triclinia*.

Marius posunkem hlavou odmítl.

„Není čas ani na sklenku, ani na odpočinek. Dnes v noci ne. Přišel jsem jen, abych vám řekl, jak se věci mají. A abyste si zajistili okna a dveře. Ať dnes v noci nikdo nevychází ven. Poteče krev. Snažil jsem se, aby všechno neskončilo jatkami, ale nevím, jestli se mi to podařilo.“

„Nemůžeš to zastavit,“ osopil se na něj Cotta s jistou povýšeností, tónem, jež používají ti, kdo jsou přesvědčeni, že opakovaně varovali před nesmyslnými důsledky podniknutých činů, a ve chvíli katastrofy prožívají zvrácenou rozkoš, mohou-li připomenout „vždyť jsem ti to říkal“.

Gaius Marius přešel tón Cottova komentáře bez povšimnutí a na jeho nevrlost odpověděl tím, že předestřel velmi promyšlený plán, jak postupovat dál.

„Saturnina držím v kurii Hostilii. Střeží ho mí veteráni. Velením jsem pověřil Sertoria. Je věrný a statečný. Glauciu se mi ještě nepodařilo nalézt, ale vyslal jsem své muže, aby ho vyhledali. Ten hlupák si určitě myslí, že je ve větším bezpečí v skrytu než pod mým dozorem. Pro oba obviněné budu požadovat soud. Nejen to. Budu vyjednávat, aby jim trest smrti změnili na vyhnanství. Soud navrhuji jen proto, abychom získali čas.“

Aurelia viděla, že bratr se opět zamýšlí povýšeně vložit do hovoru, a jí se takový tón vůči někomu, kdo byl šestkrát zvolen konzulem, nezdál správný. Vždyť Marius bránil římské hranice proti Jugurthovi, bránil je i proti Kimbrům a Teutonům. Dosáhl toho, že se vojákům pravidelně

platilo a že se všemu lidu přidělovalo obilí. Takový člověk si zaslouží přinejmenším úctu, přestože mnoho z těch věcí je spojováno spíše se Saturninem a Glauciou než s Mariem. Optimáti nejsou o mnoho lepší. Opravdu, zdá se, že konzervativní senátoři postrádají jakékoli zábrany.

Aurelia se proto rozhodla rozhovor přerušit a nastolit otázku, kterou by jistojistě položil její bratr. Očekávala, že položí-li ji ona a jemnějším tónem, nebude Gaiovi Mariovi připadat tak útočná. Vždyť je to konec-konců její švagr, a navíc se s nimi podělil o současné politické události, které se té rozvířené noci odehrávají.

„A co jim můžeš nabídnout, abys je přiměl vyjednávat? Myslím optimátům,“ naznačila jemně a přisunula mu pohár s vínem. Svůj pohár vyprázdnila během Mariovy rozmluvy.

Přestože Marius předtím podotkl, že není čas ani na číši vína, uchopil pohár a upil jeden doušek.

„Děkuji.“ A pohár jí vrátil.

Aurelia nechala pohár na podnose umístěném na stole. Otrok jej ihned sklídil a zmizel ve stínu promítaném loučemi.

„Nabídnu optimátům návrat jejich vůdčího představitele Quinta Caecilia Metella Numidika. Hned, jak odtud odejdu, si promluví s jeho synem. Návrat z vyhnanství, k němuž byl jeho otec donucen, syn jistě ocení.“

Caesar otec přitakal. Cotta neřekl nic.

Gaius Marius se rozloučil, otočil se a v doprovodu svých válečných veteránů se ihned začal vzdalovat temnými ulicemi Říma, které každým okamžikem hrozily roznícením nepokojů.

„Nedosáhne ničeho,“ poznamenal Cotta v atriu rezidence.

„To je možné,“ připustila jeho sestra. „Ale byla bych ti vděčná, kdyby ses v domě mého manžela choval náležitě jako host a vystříhal se chování, které by mohlo znepřijemňovat pobyt dalším hostům. Vážím si tě a mám tě ráda, bratře. A vím, že častokrát hovoříš moudře. Vím také, že Mariovy nepochybné schopnosti na bitevním poli nemusí přinést úspěch v politice. Ale snaží se. A snaha je sama o sobě zásluhou.“

Aurelius Cotta nejprve mlčel, ale pak pohlédl na švagra.

„Doufám, že jsem neobtěžoval, Gaie Iulie Caesare. Jak říká sestra, někdy mluvím velmi nerozvázně.“

„Není co odpouštět, ale pro Hercula samého, sdílím s Aurelií názor, že musíme být k Mariovi pozornější. Vždycky nám projevoval přízeň.“

„Toho se právě obávám,“ upřesnil v té chvíli Cotta. „Jeho přátelství teď pro nás může být velmi nevýhodné. Tuším, že senát bude chtít získat veškerou půdu ztracenou v posledních letech, kdy měli převahu samotný Marius, Saturninus, Glaucia a další populárové. Ti nekonzervativnější optimáti přejdou do útoku a půjdou po všech. Dlouho čekají na záminku a Memmiova vražda jim ji poskytla. Teď se nezastaví před ničím. Ani před

nikým. Možná ani před Mariem ne, bez ohledu na to, kolikrát byl zvolen konzulem.“

Nastalo nepříjemné, napjaté ticho.

„Měl bych jít domů,“ řekl nakonec Cotta, který se už necítil vítaný, protože pronesl cosi stejně nezpochybnitelného jako tvrdého: pravdu.

„V žádném případě, bratře,“ překvapila jej rázně Aurelia. „Tento dům je také tvůj. Pouze jsem tě požádala, abys byl milejší k ostatním hostům. Přestože s Mariem téměř v ničem nesouhlasíš, musíš uznat alespoň to, že trefil do černého, když tvrdil, že město je tuto noc velmi nebezpečné.“

Cotta přikývl.

„Žádám tě, abys tu zůstal až do rána,“ dodala Aurelia s pohledem na manžela.

Iulius Caesar otec pozvání schválil.

„V této chvíli je to nejbezpečnější.“

„Nařídím, aby nám přinesli jídlo, a všichni tři společně povečříme,“ dodala Aurelia. „Teď, když je celý Řím vzhůru nohama, potřebujeme setrvat v jednotě, abychom se měli od čeho odrazit. V lůně naší rodiny nepřipustím spory.“

Řím, atrium další rezidence

„Nééé! Zločinci! Nééé!“

Tak skučel římský *praetor* Glaucia. Nájemní vrazi ho táhli ven z domu. Ukryl se do rezidence jednoho přítele, jakmile k němu dolehly zvěsti o přijetí dekretu *senatus consultum ultimum* proti němu a Saturninovi. Nejprve ho napadlo, že uprchne z města, ale nájemní vrazi střežili ulice. Když se dozvěděl o rozhodnutí senátu, na útěk už bylo pozdě.

Proto se opevnil v domě jednoho přítele, o němž si myslel, že není hlídáný. Mýlil se.

Přítel mu otevřel dveře, ale sám nestačil s rodinou dům opustit. Následně ho ve snaze odvrátit od sebe a svých blízkých pomstu senátorů zradil a odhalil vrahům, kteří se ho snažili nalézt a slídili po něm.

Silný borový trám, jímž byla zapříčena těžká křídla dřevěných vrat, zmohl proti kmenům, jež použili senátorští vrazi jako beranidlo, jen málo. Ozval se skřípot vylomených dveří, které nevydržely silný tlak vrahů.

„Nééé, zlotřilci...!“ kvílel Glaucia, zatímco ho obkličovali.

Vrahové ozbrojení dýkami, jejichž tenkými špičkami výhrůžně šermovali před obětí, pohlédli na člověka, který je vedl.

Do atria vešel Lucius Cornelius Sulla.

Vmžiku poznal svou kořist. Metellové noční lov dobře rozvrhli. Na něj připadl *praetor* Glaucia, na Dolabellu tribun lidu Saturninus.

Sulla rád a rychle plnil to, čím ho optimáti pověřili. Chce-li, aby ho stále více respektovali, musí je zaujmout smrtonosnou výkonností. Nejen na bitevním poli proti barbarům, kde už o své obratnosti důkazy podal, ale také zde v Římě.

„Zabijte ho,“ nařídil Sulla tiše, téměř šeptem.

Ty nejsmrtelejší rozkazy znějí mnohem smrtelněji, mnohem naléhavěji vyslovené tím nejprostším tónem, jako by za nimi nestála zloba a nenávist, nýbrž rozvaha a zahlobání související jen s popravou.

„Nééé, prosím! Nééé... ke všem bohům...!“ křičel Glaucia dokonce i tehdy, když do něj opakovaně bodali.

Desetkrát.

Pečlivě.

Trpělivě.

Znovu a zas, jak si dobře zaplacená vražda zasluhuje.

Rezidence Metella syna

Quintus Caecilius Metellus přijal uprostřed oné temné a krvavé noci římského konzula ve svém domě.

„Čeho si ž-ž-žádáš? Proč ty, nepřítel rodiny Metellů, p-p-přicházíš, abys nás obtěžoval?“ obořil se na Maria zlostně.

Nekoktal proto, že by byl nervózní, ale proto, že se této vady z dětství nedokázal zbavit. Šlo o postižení, které mu znemožňovalo pronášet projevy na veřejnosti, což jej ve veřejném životě značně omezovalo. Byl však synem Metella Numidika, významného vůdce optimátů, toho času v exilu, a to mu navzdory jeho toporné řeči zajišťovalo významné posty mezi konzervativci.

Stáli uprostřed dalšího atria plného ozbrojených mužů, jak odpovídalo náladě oné noci.

Gaius Marius vešel se šesti svými muži. Skutečnost, že jej nechali vejít s tímto nepočetným doprovodem osobní ozbrojené stráže, dávala na srozuměnou, že Metellus má v domě k dispozici dostatek mužů, takže šestice válečných veteránů pro něj nepředstavovala žádnou hrozbu. Marius to měl na paměti. Každopádně však nepřišel bojovat, ale vyjednávat. Pokusit se o neuskutečnitelné vyjednávání, jak opakovaně prohlásil Aurelius Cotta. Trefil do černého? Velmi brzy bude zbaven pochybností.

„Nechme stranou všechny naše bývalé rozpory, Metelle.“

Gaius Marius se snažil zapomenout na rivalitu, k níž sám zavdal příčinu kvůli úspěšnému ukončení africké války, a to k velké lítosti Metellů, kteří ji považovali za cosi osobního, za jakési nepřenosné rodinné

dědictví. Marius v Africe nejen že získal velení římských jednotek, ale dovolil si dosáhnout absolutního vítězství a dovést samotného afrického krále Jugurthu spoutaného do Říma a provést ho během svého triumfu římskými ulicemi. Šlo o představení, které se Metellům navěky přičilo. Vítězství v podobě spoutaného afrického krále, vítězství, které mělo patřit Quintu Caeciliovi Metellovi zvanému Numidicus.

„Kdybych měl m-m-myslet na naše d-d-dávné spory, n-n-nenechal bych tě ani překročit práh svého domu,“ odpověděl Metellus syn se studeným a podivným výrazem. Nebo snad vypočítavým?

Marius se rozhlédl kolem. Všude ve světle loučí stály desítky ozbrojených mužů a ještě mnohem víc ve stínu, mimo dosah osvětlujících a chvějících se plamenů.

„Vím, že Saturninus a Glaucia zašli příliš daleko, ale zastavme to dřív, než se celý Řím zaplaví potoky krve...“

„Krev někdy o-o-očišťuje,“ přerušil ho Metellus a dodal větu v řečtině, které Marius dost dobře nerozuměl: „Ὁλως εἰ τό τῶν ἡμέτερων ἐχθρῶν αἷμα ἐστίν.“³

Mnozí přítomní, kteří mluvili řecky, se žertu pána rozlehlé rezidence zasmáli.

Marius byl zvyklý, že se Metellové jeho chabým znalostem řeckého jazyka posmívali. Měli ho za tupého, nevzdělaného a těžkopádného, ale v bitvě úspěšného člověka. Věděl, že obstát před veřejností jako voják, který má jen štěstí a nikoli důmysl, je cosi nemyslitelného. Vždyť dosáhl tolika vítězství proti Afričanům, Kimbrům a Teutonům, že lid, a snad ani samotní nepřátelští senátoři si nemohou doopravdy myslet, že by se všechno dalo přičítat bohyni Fortuně. Ale nebylo mu příjemné, že se mu pro jeho neznalost řečtiny vysmívají. Reakce na kulturní slabinu vždycky nabyla podoby urážek a posměchu a on nevěděl, jak se jim vyhnout. Proto pohrdavou poznámku přešel bez povšimnutí a šel přímo k jádru vyjednávání, které chtěl před současným vůdčím představitelem optimátů otevřít.

„Návrat tvého otce z exilu výměnou za dohodu, že Saturninus a Glaucia zůstanou naživu,“ navrhl Marius.

Smích ustal.

Nastalo ticho. Všichni obrátili zrak na Metella syna.

Quintus Caecilius Metellus otec odešel do exilu před hlasováním o zákonech, jež v senátu předložil Saturninus. Ale tribun lidu a *prae-tor* Glaucia a další vůdčí představitelé populářů využili jeho odchodu k tomu, aby jej připravili o mnoho statků, formálně vypudili ze senátu, a dokonce zbavili římského občanství.

3 „Zejména jde-li o krev našich nepřátel.“

„Návrat mého o-o-otce...“ opakoval zamyšleně Metellus syn. „A návrat s-s-statků, opětovné uvedení do k-k-kurie a obnova občanství se všemi právy?“

„Se všemi právy,“ přitakal Marius bez jakéhokoli zaváhání.

Rozhostilo se nové ticho, kvůli osazenstvu, které se nacházelo v atriu ve světle loučí a v rozlehlých částech v šeru, velmi husté. Ticho v lidu-prázdném místě je smírlivé, ale ticho v obklopení početné skupiny ozbrojených a napjatých mužů je hutné, znepokojující, tíživé.

V několika vteřinách je proťal Metellův výbuch smíchu.

„Nejsi v s-s-situaci, abys mohl o čemkoli vyjednávat, k-k-konzule. Je přijatý *senatus c-c-consultum ultimum* a tobě nezbývá nic jiného než uposlechnout. Kromě toho...“

Metellus syn však větu nedokončil...

„Kromě toho?“ zeptal se Marius překvapen Metellovým malým zájmem o vyjednávání. Věřil, že ho návrh bude zajímat, ale...

„Kromě toho přicházíš se vším pozdě... Glaucia a Saturninus budou popraveni, a to t-t-tvojí vlastní rukou, budeš-li si chtít uchovat své p-p-postavení. Ne-li tvou rukou, pak rukou našich mužů a kontrolu nad Římem převezmeme my, optimáti. Sám senát dá souhlas k t-t-tomu, aby se o-o-otci vrátily občanství, s-s-statky i jeho místo v kurii. Vážně tě k ničemu n-n-nepotřebuju...“ natáhl krk, aby se podíval přes Mariovo rameno. „A jestli se nemýlím, Glaucia by měl být mrtev. Je to tak, Lucie?“

Gaius Marius se otočil a spatřil Lucia Cornelia Sullu, který právě vešel, tuniku od krve. Sulla kdysi pomohl Mariovi dopadnout samotného krále Jugurthu, ale nyní jeho snahy směřovaly jen k tomu, aby se zalíbil optimátům, a zejména Metellům. Ať už dnes v noci, nebo dříve, Sulla si zvolil tu nejkonzervativnější senátorskou stranu.

„Vskutku, je to tak,“ stvrdil Sulla a vyzývavě se na Maria zadíval. „Glaucia je minulostí.“ Gestem si natřásl krví poskvrněnou tógou.

„Věděl jsem, že jsi do všeho zapletený,“ konstatoval Marius pohrdavě. „Nemyslel jsem si ale, že budeš přímým katem.“

„Ale ne, pro Iova samého,“ protestoval pobaveně Sulla. „Nebudu si špinit dýku krví někoho tak podlého, jako byl Glaucia. Ale *praetor* se nepřestával zmítat, když do něj mí muži bodali, až krev stříkala na všechny strany. Škoda těch skvrn, ovšem ta podívaná za to stála.“

Marius chtěl něco namítnout, ale Metellus znovu zasáhl.

„A Saturninus? Pro Hercula, vždyť je h-h-horší než Glaucia. Víme o něm něco?“

Sulla se obrátil k Metellovi.

„Toho si vzal na starost Dolabella.“

Marius Dolabellu blíže neznal, věděl pouze o jeho ctižádosti. Nemyslel si, že by kromě Sullova ponoukání, aby zběhl z Mariovy strany, byl

schopen nějakého významného činu ať už ve válce, nebo za míru, ať už pro dobro, nebo zlo. Proto si dovolil malý žert. Potřeboval to. Vysmívali se mu pro jeho nedostatečné znalosti řečtiny, pro jeho domnělou neschopnost vyjednávat. Když už ho považují za člověka, kterého není třeba obdivovat, mohli by ho alespoň respektovat nebo se ho obávat. Proto se jim rozhodl oplatit znělým výbuchem smíchu.

„Cha, cha, cha! Pro Iova Optima Maxima, teď se směju já a směju se s chutí.“ A pustil se do pobaveného vysvětlování. „Ano, Saturninus je vůdce, kterého hledáte a chcete, aby byl popraven. Ale bude se konat soud a u soudu se bude mluvit o všem. Jak o přečinech, a možná zločinech samotného Saturnina, tak ovšem také o přečinech a zločinech senátu. Uvidíme, jak rozhodne lid. Uvidíme, zda máte dostatek mužů, kteří by kontrolovali Řím, budou-li proti vám stát mí veteráni a veškerý lid. A Saturnina jsem uvěznil v budově kurie a vy určitě budovu senátu nepodpálíte. V čele svých nejlepších veteránů mám svého nejlepšího důstojníka Sertoria. Stojí přede dveřmi senátu. Ještě stále nechcete vyjednávat?“

Metellus pohlédl na Sullu. V jeho pohledu se zračil vztek. Veřejný soud není v jejich zájmu, jakkoli jej mohou zmanipulovat. Opravdu, při soudním procesu by mohly vyjít na povrch záležitosti, které mohou lid pobouřit. Situace nemusí být pod kontrolou. Ne, v plánu té noci byla Glaucia a Saturninova poprava a Marius se na ní měl tak či onak podílet. Po zničení trojího spojení tribunátu lidu, úřadu *praetorů* a konzulátu, po odstranění vůdců strany populárů by nedošlo k významným vzbouřením a oni, optimáti, by pomalu znovu získali veškerou moc. Avšak se Saturninem, sřeženým Mariovy lidmi uvnitř senátu...

Sulla nedůvěřivě obrátil zrak na Metella, následně jej pomalu stočil k Mariovi. Gaius Marius: padesát osm let, šest konzulátů a jedna vítězná válka. On, Sulla: třicet devět let, bez uznaných zásluh a neúspěšný kandidát na funkci *praetora* v posledních volbách, poražený trojspolkem ve složení Marius, Saturninus a Glaucia; měl před očima ubíhající léta a stagnující *cursus honorum* zbrzděné Mariem, který jím pohrdal. Má Marius znovu prosadit svou? Ani náhodou. Tentokrát ne. Starý konzul se dopustil závažného omylu, neboť podcenil Dolabellův přirozený talent šířit strach. Až dosud se projevil pouze v méně významných záležitostech, v takových, které neupoutaly pozornost konzulů, tribunů nebo *praetorů*, ale ti ho informovali o skutečně zvrácené povaze jeho bytosti. Sulla věděl, že se nachází na jedné z životních křižovek, kdy něčí postavení začne upadat a postavení někoho jiného půjde vzhůru. Tato noc bude znamenat Mariův pád a jeho vzestup. Přestal se dívat na Maria a znovu stočil zrak k Metellovi. Promluvil k němu s jistotou v hlase, který nepřipouštěl žádné pochybnosti.

„O Saturninově osudu rozhodne Dolabella. Je...“ pečlivě hledal vhodnou charakteristiku. „Ano, Dolabella je motivovaný.“

Metellus ihned zachytil Sullovu bystrost. Dolabellův otec zemřel sotva před několika měsíci v noční potyčce namířené proti Saturninovým přívržencům. Ano, Dolabella má bezpochyby obrovský motiv, aby strůjce otcovy smrti popravil.

„Ale n-n-nezapálí budovu senátu, že ne?“ naléhal Metellus.

„Ne,“ odpověděl Sulla sebevědomě. „Dolabella najde řešení.“

Gaius Marius tiše hleděl k podlaze. Právě pochopil Dolabellovy pohutky. Musí se vrátit na forum a postavit se po bok Sertoriovi při obraně kurie Hostilie.

Metellus zabodl zrak do starého konzula. Dokonce ho napadlo, že nařídí, aby ho hned teď a tady zabili. Senátoři by s tím ale nesouhlasili, mnozí si Maria stále ještě vážili. V myslích mnoha *patres conscripti* stále ještě přetrvávala vzpomínka na jeho legendární vítězství u Aquae Sextiae nad Teutony, jímž uchránil Řím před invazí možná ještě horší, než byl Hannibalův vpád. Je lepší dodržet zákony a zbavit se nepřátel jednoho po druhém. Mariova poslední noc teprve nadejde. Den za dnem pozbývá vážnosti. Brzy bude zcela nahlodaná. Spadne ze stromu ctižádosti jako zralé ovoce, jako mnozí jiní. Glaucia již byl popraven, Saturninovi mnoho nechybí. Je to Dolabellova záležitost. I na Maria dojde.

„Myslím, že nastal č-č-čas, aby k-k-konzul odešel z mého domu,“ řekl Metellus a dodal stručnou větu: „*Arx Tarpeia Capitolii proxima.*“

Gaius Marius neřekl nic, ale výhrůžce velmi dobře rozuměl. Ano, Tarpejská skála, kde již bylo popraveno mnoho římských zločinců, se skutečně nalézá blízko u Kapitolu. I z vrcholu moci, kde se dosud nachází a již představuje Iovův chrám na vrcholu Kapitolu, se lze zřítit přímo do záhuby. Konzul neodpověděl, ale toto upozornění dobře zaznamenal. Ani se nerozloučil. Otočil se a obklopen svými muži opustil dům senátora Metella. Myslel jen na to, jak dojít co nejdříve k senátu. Sice Sertoriově obratnosti při Saturninově střežení plně důvěřoval, ale zlostný a dravčí Sullův pohled a jeho prohlášení, že bídák Dolabella záležitost brzy vyřídí, ho podnítily k tomu, aby se už podruhé oné noci vydal na forum. Pochybnosti mu dělaly vrásky na čele. Cítil, že je na spadnutí cosi strašného.

KRUTÁ SPRAVEDLNOST

Římské forum sousedící s budovou senátu Těže noci roku 99 před Kristem

Gnaeus Cornelius Dolabella, obklopen stovkou vrahů najatých optimáty, rázně kráčet směrem ke kurii Hostilii. Byl velmi vážný, velmi zamlklý, velmi tichý. Všichni jeho muži jej pozorovali. Všichni věděli, že za bronzovými vraty čeká Saturninus, kterého senát nařídil na základě *senata consulta ultima* uvěznit a ihned poté popravit. Věděli také, že u Dolabelly nehraje roli otázka zákona, že jde o cosi osobního. A vrahům se pomsta zamlouvala.

„Marius shromáždil své veterány u vchodu,“ ohlásil jeden z nájemných vrahů, zatímco ostatní se rozmísťovali proti konzulovým mužům. Úkosem se podíval na svého vůdce, který se zastavil několik kroků od Sertoria, velícího důstojníka nepočetné vojenské jednotky.

Dolabella ho znal. Sulla mu o něm vyprávěl. Byl statečný a schopný. Gaius Marius nenechal na foru jen tak někoho.

Prozatím nic neříkal.

Všechno pozorně sledoval.

Pomsta není otázkou spěchu. Je otázkou správného rozhodnutí, vyčkávání a zasazení jediného správného úderu ve správné chvíli. Ani o vteřinu dříve, ani o vteřinu později.

Před bronzovými vraty kurie

Quintus Sertorius je viděl přicházet po desítkách. Jako říční proud se po staré Via Sacra valila početná skupina nájemných vrahů, které senát vyzbrojil. Zůstala stát přímo před kurií Hostilií. Jejich vůdce, mladý senátor Gnaeus Cornelius Dolabella, se zastavil na několik kroků od něho.

Přiblížil se.

Byl od něj na pět, čtyři, tři, dva kroky.

„Dost!“ Sertorius posunul pravou ruku k rukojeti gladia a posunkem naznačil, že tasí.

Dolabella zůstal stát. Usmál se.

Několik vteřin všichni mlčeli.

Vůdce senátních nájemných vrahů pouze dál upíral tvrdý pohled na veterána Mariových legií.

„Odejdi. I se svými lidmi,“ pronesl konečně Dolabella. „Ušetřme si krveprolití.“

„Mám pokyn zůstat na místě až do návratu konzula Maria,“ opáčil Sertorius. „A já rozkazy vždycky plním.“

„Chápu,“ odpověděl Dolabella po napjaté odmlce. Než dodal dvě slova, znovu se usmál: „Dobrá tedy.“

Obrátil se a začlenil do řad nájemných vrahů.

Sertorius sloužil pod velením Gaia Maria v různých vojenských taženích. Výhrůžky, ať už slovní, nebo tiché, mu strach nenaháněly. Rychle počítal: stála proti němu asi stovka ozbrojených mužů. On má teď před vraty po svém boku na třicet dobře vycvičených bývalých legionářů. Dostatek na to, aby odhodlaně čelili nájemným vrahům, nebo lépe řečeno, aby dokázali v bitvě zvítězit bez ohledu na to, kolik jim zaplatili.

Vytáhl z vojenského oděvu starou bojovou píšťalku. Stal se vojenským tribunem, a dokonce jako legát velel celé jedné legii. Jen si znovu vzpomenout na období, kdy byl centurionem. Vzpomínal na ně rád. Připomínalo mu to jeho mládí.

Přiložil píšťalku k ústům. Teď si dovolil úsměv on.

Zplna síl do ní foukl...

Iuliovská rezidence

„Nemůžeš myslet vážně, že všechno, oč Gaius Marius usiluje, je špatné. Vždyť v Římě zmírnil některé nespravedlnosti. Přece si nemyslíš, že to byla chyba.“ Aurelia seděla a houpala na svých pažích malého synka Caesara.

Cotta vzdychl.

„Ne, sestro, jistěže tohle si nemyslím. Ale jsem přesvědčen, že změnit nespravedlnosti, o nichž ses zmínila, není možné. Samozřejmě se domnívám, že by se měly změnit zákony, že by se mělo mezi římské občany rozdělit víc půdy a větší pozornost by si zasloužily také požadavky našich spojeneckých měst. Napravit by se mělo tolik věcí... Ale není na to správná doba. Optimáti jsou nadále velmi silní, příliš silní. A tím pádem neporazitelní. Nikdo z těch, kdo se jim kdy postavil, nepřežil. Nezmůže s nimi nic možná ani Marius, přestože byl šestkrát zvolen konzulem.“

Přítomný Caesar otec se do rozhovoru nemísil. Ke své lítosti sdílel švagrův odmítavý pohled na to, co se tu noc právě dělo. Cotta zakroutil hlavou.

„Nemyslím, že se dosud narodil někdo, kdo by s nimi cokoli zmohl. Kdo by se všem těm senátorům postavil a zvítězil. Možná jednou...“

Aurelia neodpověděla, pouze dál zlehka houpala Caesara syna.

Ulice Říma

Gaius Marius odešel z rezidence Metellů v přesvědčení, že celá záležitost bude mnohem složitější, než si dokázal představit. Přesně jak ho upozornil Cotta: Metellové se ani neuráčili o návratu svého vůdce Numidika vyjednávat. Bylo nad slunce jasné, že se cítí mnohem silnější než populárové. Optimáti právě přešli do útoku, v němž zamýšlejí vytrvat až do konce. Glaucia už je mrtvý. Alespoň že má v budově kurie dobře chráněného Saturnina. Zmocnil se ho však pocit naléhavosti. Pověřil velením při obraně kurie Hostilie svého nejlepšího muže, Sertoria, ale nájemní vrazi, kteří jsou ve velké početní převaze, a navíc se před ničím nezastaví, jej mohou přemoci.

Marius přidál do kroku.

Iuliovská rezidence

Kojná přispěchala, aby odnesla dítě do kolébky, otroci přinesli večeři. Maso dušené na orientálním koření zakoupeném v *tabernae* na foru, různé uleželý kozí sýr, jako moučník rozinky a suché ovoce. Nechyběla hojnost vína. Chutné a bohaté pokrmy, nikoli však přehnaně luxusní, takové si ostatně ani nemohli dovolit.

„Bratře, domníváš-li se, že jsou senátoři optimáti příliš silní,“ navázala Aurelia na počátek rozhovoru nakousnutého na počátku večeře, „kdy myslíš, že silní být přestanou? Jednou?“

Iulius Caesar otec pokýval hlavou a zároveň povzdychl. Umanutost jeho manželky v komentování politiky jej unavovala, ale k jeho překvapení bratr na otázku odpověděl s velkým zaujetím a velmi vážně.

„Snad postupem času. V průběhu let snad budeme moci změny provést.“ Cottova odpověď nezněla rozhodně, jen byla plná naděje. Měla však za následek, že Iulius Caesar otec přestal žvýkat a samotná Aurelia přestala upíjet vína.

Římské forum

Forem ještě zněl hvízdot Sertoriovy píšťalky.

Z každé strany budovy kurie se na jeho zahvízdání vynořila dvacítká válečných veteránů, kteří se postavili vedle třiceti, které už měl Sertorius k dispozici před vraty do senátu. Teď už byl poměr sil jiný.

Gnaeus Cornelius Dolabella stáhl úsměv, kterým se ještě před chvílíčkou vyznačovala jeho tvář. Počty už nebyly tak zřejmé. Věděl, že Sertoriovi muži jsou zocelení v boji a nenechají se zastrašit ani neustoupí, i kdyby se vrahů sešlo sebevíc. Sám Dolabella se účastnil několika vojenských tažení a byl tvrdý muž. Věděl však, že většina těch, kdo jej tuto noc následují, jsou zločinci uvyklí přepadávat, vraždit a loupit v překvapení, ve tmě a v početní převaze. V boji proti veteránům, v boji tělo na tělo, ustoupí. Dolabella o několik kroků couvl.

Sertorius nabyl větší jistoty. Marius mu svěřil poslání ochránit tu noc kurii a zachránit život tribuna Saturnina, zatímco jeho nadřízený bude jednat o východisku ze sporu mezi senátem a tribunem lidu, aby tím zabránil dalšímu krveprolití. Usoudil, že své poslání zatím plní dobře.

Gnaeus Cornelius Dolabella zatím dál v hlubokém tichu zkoumal organizovanou obranu nepřátel. Je čelní útok ztrátou času, nebo ne?

„Co uděláme?“ zeptal se jeden z vrahů.

„Obnažil svoje křídla.“ Dolabella mluvil do prázdna, pouze sám k sobě. Velící důstojník soustředil všechny své muže před vraty. Jedině tudy se dalo vniknout do kurie Hostilie. Šlo o neproniknutelnou budovu bez nízko umístěných oken. Světlo dovnitř pronikalo dveřmi, pokud se otevřely dokořán, a malými okny ve větší výšce.

„Mohli bychom vniknout dovnitř tam těmi okénky,“ poznamenal jeden vrah.

„Ne, ne, tudy nemůžeme,“ odvětil mu Dolabella. „Senát je při posledních nepokojích zahradil železným mřížovím, aby budova byla nedobytná.“

„Mohli bychom způsobit požár šípy vystřelenými pod střechu. Trámy jsou dřevěné,“ navrhl další vrah. Vždycky hledali způsob, jak se vyhnout přímému střetu.

Dolabella sklonil hlavu a o návrhu uvažoval.

„Raději ne,“ pronesl nakonec. „Budova má zaprvé příliš velkou symbolickou hodnotu a zadruhé, dřevěné trámy kryje cihlová střecha, jež chrání kurii před deštěm. Šípy zhasnou a žádné velké škody nenapáchají...“ Vtom se zarazil.

„Tak co uděláme?“ ptali se vrazi naléhavě dál. Přímý boj tělo na tělo s legionáři se jim vůbec nezamlouval. Chtěli jiný plán.

„Střešní tašky,“ mlaskl Dolabella mezi zuby.

Věc si ujasnil a znovu se začal usmívat. Následně posunkem ukázal několika svým důvěryhodným mužům, kteří k němu přistoupili, aby si vyslechli pokyny. Dolabella mluvil potichu. Jakmile předal rozkazy, ze skupiny, která se k Dolabellovi přiblížila, odešel na prostranství fora jediný muž. Po Via Sacra se vzdaloval pryč. Zbytek zůstal na místě a Dolabella zaujal postavení před četnými skupinkami vrahů stojících tváří v tvář jednotkám, jež tam konzul Marius nechal, aby střežily kurii Hostilii.

Sertorius pochopil, že bezprostřední střet je nevyhnutelný.

Pokrčil rameny.

O jednu bitvu víc nebo méně, na tom mu nezáleželo.

„Štítý nahoru, pro Hercula! Taste gladia!“ zařval mocně na své veterány.

Jakmile vrahové viděli legionáře dokonale a koordinovaně zacházet se zbraněmi, bezděky o několik kroků ustoupili.

„Zadržte je!“ nařídil Dolabella.

Viděl, že jeho muži nejsou moc ochotní se střetnout se zkušenými jednotkami, věděl ale, že jejich velící důstojník nemůže své muže nechat odejít moc daleko od vrat senátu, takže bude stačit, pokud tam v opatrné vzdálenosti setrvají a odpoutají Sertoriovu pozornost a pozornost jeho mužů.

Uvnitř kurie

Lucius Appuleius Saturninus přecházel sem a tam po místnosti osvětlené párem loučí. Podlouhlé a rozechvělé stíny se táhly jako *lemuři* minulosti, jako živá připomínka odsouzců k smrti. Senátoři se přece tolikrát sešli na téže scéně, aby zosnovali popravy odpůrců, těch, kdo se jako on snažili změnit *statu quo*, omezit moc *patres conscripti* a rozšířit pravomoci lidu.

„Zlotřilci...!“ procedil mezi zuby Saturninus, zatímco procházel mezi stíny.

Náhle zaslechl vojenské zapískání a změt hlasů. Jeden patřil Mariovu důstojníkovi, další najatým vrahům.

„Nebojím se vás,“ šeptal tiše, stoje obrácen tváří k bronzovým vratům.

Pak sklonil hlavu.

Snažil se najít nějaké řešení. Marius byl snílek. I kdyby optimáti přistoupili na vyjednávání, nikdy by nedovolili, aby on a Glaucia vyšli ze střetu živí. Měl by uniknout. Ano, to bude nejlepší. Podaří-li se Mariovi alespoň domluvit vyjednávání, musí využít každé nepozornosti a vzít nohy na ramena. Možná za svítání, až si pro něj přijdou, aby mohl začít soud vedený proti jeho osobě. Ještě má ve městě dost přívrženců. Třeba také přijdou k soudu. Dojde-li k nějakým nepokojům, třeba bude možné se nenápadně vytratit. Přinejmenším se o to musí pokusit. Zůstat a čekat

na závěrečné rozhodnutí soudu je šílené. Trest smrti vyneseny nad ním a nad Glaciou je už vydaný. I kdyby optimáti připustili veřejný soud, půjde jen o frašku, jako už ostatně mnohokrát.

Náhle zaslechl jiný hluk. Podivný hluk přicházející seshora.

Saturninus vzhlédl k temnému stropu kurie.

Další hluk. Kroky.

Jako by se ozývaly ze střechy.

Římské forum, naproti budově kurie

Sertorius se uvolnil. Pečlivě sledoval pohyb vrahů, ale byl klidný, neboť věděl, že má situaci pod kontrolou. Obával se, že budou schopni shromáždit větší množství mužů, avšak pro tuto chvíli po nich nebylo ani stopy. Ti, kteří se tam nacházeli, se navíc neodvážili postoupit ani o krok vpřed.

„Tribune!“

Sertorius se obrátil k legionáři, který se dožadoval jeho pozornosti a připomněl mu jeho bývalé vojenské postavení, ale spatřil, že spolu s ostatními vzhlíží ke střeše budovy. Uprostřed noci nebylo dost dobře vidět, co se nahoře děje, ale jak vrahové, tak veteráni měli s sebou louče a jedni i druhí je rozmístili po celém prostranství fora. Sertorius tak rozeznal pohyb stínů na střeše kurie.

Zaskočen zvolal: „Pro Hercula samého!“

Na střeše kurie

Dolabellovi bylo třicet a měl několik kilo navíc. Nebyl mrštný, ale podařilo se mu vyšplhat nahoru na střechu po jednom ze žebříků, který mu jeho muži přistavili. Po nakloněném povrchu se pohyboval opatrně, ale chtěl na všechno seshora dohlížet. Nikomu nevěřil a nikdo také neměl jeho neochvějnou rozhodnost. Jak předpokládal, Sertorius, který měl nedostatek mužů, nechal zpočátku bez dozoru zbytek zdí kurie, aby soustředil všechny legionáře před vraty. Bylo to přiměřené rozhodnutí, které však ve vztahu k uvězněnému nabízelo příležitost, kterou nemínil propást. Nařídil vrahům přinést palice, žebříky a pily. Udiveně na něj pohlédli, ale nikdo jeho příkazy nerozporoval a zakrátko všechno shromáždili. Žebříky k přelézání budov už měli u sebe, vždyť při střetech v nočních ulicích Říma představovaly dobrou zbraň do ruky, tím spíše v noci, jaká právě nastala, kdy se neklid a nepokoje šířily po celém městě. Palice měli také, ty se hodily ke všemu. K rozbíjení zdí, vrat nebo

lidských hlav. Na pily dopředu nemysleli, ale vydrancovali *tabernae* na foru a také nějaké obchody, v nichž se prodávalo náčiní všeho druhu. Vzali si ty největší.

Dolabella na střeše budovy kurie dál udílel pokyny.

„Odstraňte tašky!“ zakřičel.

A někteří vrazi je následně začali házet dolů, na ulice sousedící s budovou.

„Takhle ne, pitomci!“ vyhrkl na ně hlasitě rozlícený Dolabella. „Odstraňte je a dejte ke straně na hromadu! Potom rozřežte pár dřevěných trámů střešní konstrukce! Budeme potřebovat dost velkou díru!“

Nikdo nechápal, k čemu je to všechno dobré, ale věděli, že uvnitř kurie je jejich kořist, tedy tribun lidu, a tušili, že díra ve střeše je přiblíží jejich cíli. Jejich chápání dosáhlo až sem, dál ne.

Uvnitř kurie

Saturninus uslyšel údery palic do střechy, na kterou se díval. Někteří nájemní vrazi šplhali po zdech a ničili tašky. Náhle seshora dopadly na zem různé úlomky sádry a kousky cihel, které se roztrhly o velkou mozaiku ve středu kurie a mozaikové kostičky rozbily na střepy.

Všechno se událo velmi rychle.

To, co zpočátku vypadalo jako pouhá díra ve střeše, se během několika vteřin změnilo v široký otvor. Saturninus se domníval, že se nájemní vrazi ve chvíli spustí po provaze přivázaném na některém z velkých trámů, které tvořily střešní konstrukci. Pokud by však legionáři otevřeli vrata a pronikli dovnitř, znemožnili by jim rychlý útěk... Nerozuměl přesnému záměru celé akce, dokud k jeho nohám nečekaně nedopadla taška a nerozbila se na kusy. Pak další. Ani jedna ho však nezasáhla.

Nenacházelo se tam ani místo, kde by se mohl skrýt. Jen rozsáhlý prostor se širokými prázdnými sedadly. Myslel si, že se schová na sedadlech, která nejvíce přiléhala ke zdi, ale ta byla zároveň nejvýše umístěná, a tím pádem nejbližší střeše. Tak by se z něj stal pro nepřítele snadný cíl.

Přecházel po sále sem a tam a nevěděl, co dělat.

O podlahu kolem něj se třísnila jedna cihla za druhou.

Na střeše kurie

„Pro Iova samého! Mezi trámy je těžké mířit!“ zakřičel jeden vrah.

„Pily!“ nařídil Dolabella, aniž ztratil klid.

Všichni pochopili a vmžiku začali pilami útočit na dva trámy.

Nájemní vrazi byli dobří zabijáci, nikoli však šikovní stavební dělníci. Jeden vrah se dopustil té hlouposti, že si stoupl doprostřed trámu, který jeho kumpáni právě pilovali, a snažil se střešní taškou zasáhnout tribuna lidu.

„Ááách!“ zakřičel, když viděl, že trám povolil, a on se i s obrovským břevnem řítí dolů. Trám rozbil mozaiku na podlaze budovy. Vrah byl po dopadu na zem ihned mrtvý a jeho krev potřísnila všechno na několik kroků okolo.

„Nechovejte se jako pitomci!“ opakoval Dolabella svým mužům. „Nelezte na břevna, která pilujeme!“

Ustoupili stranou.

Po několika vteřinách se trám zřítil dovnitř kurie. Najednou měli k dispozici obrovský otvor, kudy bylo mnohem jednodušší zacílit.

„Teď!“ přikázal Dolabella.

Měli v rukou hodně cihel. Rozpoutalo se bombardování.

Uvnitř kurie

Saturninus se nestačil vzpamatovat z překvapení a hrůzy při pohledu na vraha padajícího z výšky spolu se střešním břevnem. Vzápětí se utrhlo i druhé břevno a ve chvíli se mu u nohou rozprskla další střešní taška.

„Ááách!“ vykřikl, když ucítil, že mu další taška odřela kůži na pravém rameni. „Proklatci! Bídáci!“

Než stačil cokoli učinit, zasáhla ho sprška tašek, které dopadaly ze všech stran. Bleskově se vzdálil ze středu sálu k bronzovým vratům, začal na ně bušit a přitom křičel:

„Otevřete! Otevřete, nebo mě ti blázni na místě zabijí!“

Střešní tašky narážely na samotná křídla bronzového vchodu do kurie a při dopadu do rozlehlého prázdného sálu se za znělého zvuku tříštily.

Na střeše kurie

Dolabella slyšel tribuna lidu volat, aby mu otevřeli vrata a odvedli ho odtud. S tím dopředu počítal.

„Teď zaútočte!“ nařídil jednomu svému člověku a ten rychle a hlasitě předal pokyn z výšky okraje budovy nájemným vrahům, kteří se stále nacházeli dole na ulici.

Jeden z nich se s rozkazem ihned vydal před vchod do senátu.

Před bronzovými vraty do kurie

Jakmile zevnitř zaslechl Saturninův křik, svažtil Sertorius čelo.

„Ukamenují ho!“ zvolal na legionáře. „Nejspíš na něj vrhají střešní tašky.“

Sertorius obdržel od konzula příkaz, že po celou noc nemá otevírat vrata, ale měl jasno v tom, že si Gaius Marius navzdory veškerým rozkazům hlavně přeje zachovat tribuna lidu při životě, takže musí původní rozkaz porušit. Už už to chtěl udělat, když zaslechl křik vrahů, kteří se proti nim vrhli.

„Do útoku, hned teď.“

Sertorius se otočil k prostranství. Vrazi útočili. Neměl čas, aby vydal příkaz k otevření vrat. I kdyby ho měl, všechny své veterány potřeboval na místě, aby čelili útoku od fora. Věděl, že ke všemu došlo vinou jeho roztržitosti, ale v této chvíli se buď bude soustředit na odražení útoku, anebo jeho muži zahynou.

Uvnitř kurie

Buch.

Suchý úder, bez jakéhokoli zvuku tašek tříštěných o kovová vrata. Zvuk bez ozvěny, bez zdánlivé síly, ale přesný. Rovnou do hlavy.

Saturninovi se zatmělo před očima. Taška mu skrze šíji prorazila lebku.

Navzdory tomu zatím neztratil vědomí, jen se pomalu složil na zem. Nehty rozevřených rukou při tom dřely bronzová vrata senátu, který se stal jeho vězením, jeho vlastní Tarpejskou skálou, místem jeho popravy. Tentýž senát, proti kterému se vzbouřil, jej nenávratně pohltil. Saturninus, již mrtvý, se stal pouze dalším tribunem lidu, kterého senát zlikvidoval. Zemřel v jeho budově, uvnitř věčného dračího břicha.

Bum, bum, bum.

Kolem něj se rozbíjely další a další střešní tašky narážející do kovu.

A náhle tlumené údery. Tašky, které trefovaly lidské tělo natažené na podlaze. Do zad, znovu do hlavy, do ramenou, do nohou, do rukou...

Neutuchající déšť smrtelných ran.

Nelítostné kamenování.

Neutuchající.

Neúprosné.

Na střeše kurie

„Je po něm,“ prohlásil jeden nájemný vrah. „Má dost. A teď pryč, pro Iova samého. Rychle odtud.“

Dolabella na něj pohrdlivě pohlédl. Všichni dál zůstávali na svých místech. Vždyť tady velí senátor. On platí, on rozhoduje. Všichni si mysleli, že tribun lidu je dočista mrtvý, ale nikdo se ani nehnul. Všichni čekali na reakci svého vůdce.

„Já určím, kdy to je, nebo není dostatečné,“ řekl Dolabella se zrakem upřeným na nájemného vraha, který se odvážil považovat poslání za dokonané.

Vrah na znamení podřízenosti sklonil hlavu.

„Co tedy uděláme, *vir clarissime*?“ zeptal se jiný vrah.

„Naházejte na něj zbytek tašek, které jsme rozebrali.“

Jeho muži si se splněním rozkazu ihned pospíšili.

Na nehybné tělo tribuna lidu se sesypaly desítky obrovských střešních tašek, až jeho mrtvola zmizela z očí, zcela pohřbená pod masou rozbité střešní krytiny.

„Stačí,“ usoudil Dolabella. „Teď je náš vzkaz Římu zcela jasný.“

Římské forum

„Bodejte, bodejte, bodejte!“ křičel Sertorius opakovaně.

Jeho muži rozpálení nakažlivou zuřivostí a obranou před útočníky šermovali nelidskou silou gladii mezi štíty a hledali lidská těla k rozpárání.

Mnozí vrazi padli následkem ranění, jiní byli usmrceni tlakem válečných veteránů. Vrahům nasazení dlouho nevydrželo, a tak se rychle stáhli, zanechávající raněné jejich osudu.

„Klid. Pro Hercula, nevzdalujte se!“ Sertorius dál uděloval pokyny a kontroloval pohyb legionářů.

Věděl, že by jednotky rády útočníky pronásledovaly a rozšířily řež, jak bývá v bitvách obvyklé, ale hlavní je střežit budovu kurie a uchovat při životě...

Náhle si uvědomil, kolik času v té šarvátce ztratili.

„Rychle! Otevřete vrata!“

Legionáři se stáhli ke vchodu do budovy senátu, dvanáct mužů odložilo štíty, zastrčilo gladia do pochev a chystalo se otevřít bronzová vrata.

Sertorius všechno němě a napjatě pozoroval. Ticho po ústupu vrahů znovu opanovalo centrální prostor fora. Z kurie už se neozýval žádný křik. Nedobré znamení.

Těžká křídla vrat pod tlakem jeho mužů povolila a za chvíli bylo možné nahlédnout dovnitř kurie. Objevila se zkrvavená paže Lucia Appuleia Saturnina. Zbytek jeho těla byl schovaný pod horou rozbitých střešních tašek. Zpod té nakvap vytvořené hrobky vytékal pramínek krve.

Právě v té chvíli přišel od Via Sacra Gaius Marius a postavil se vedle Sertoria. Nepotřeboval žádné vysvětlení a ani je nežádal. Na všechno už bylo pozdě. Ten zpropadený Metellus měl pravdu. Tu noc přišel se vším a ke všemu pozdě.

Náhle Marius rozeznal po straně budovy kurie Hostilie postavu senátora Gnaea Cornelia Dolabelly, jenž kráčet v doprovodu svých mužů, tvář ozářenou světlem loučí.

Mariovy a Dolabellovy pohledy se protnuly.

Jako by šlo o výzvu na souboj.

Marius se už však cítil starý. Dolabella jej zastihl v pokročilém věku. Musí se najít někdo jiný, kdo se mu postaví. Ale kdo? A kdy?

AENEIOVA KREV

**Řím, *domus* iuliovské rodiny
Těže noci roku 99 před Kristem**

„Proč jsi tak jistě přesvědčen, že se věci v Římě musí změnit?“ naléhala Aurelia a upřeně se dívala na svého bratra. „Dnes v noci šel Gaius Marius vyjednávat ve snaze zachránit tribuna lidu Saturnina a *praetora* Glauciu. Ty jsi mu však řekl, že jednání je odsouzeno k nezdaru. Teď ale zároveň zastáváš názor, že v průběhu několika let nastane situace, která senátory optimáty oslabí.“

„Musí zasáhnout *cosi* zvenčí,“ upřesnil Cotta.

„Co nebo kdo?“ tlačila na něj Aurelia, která se nespokojila s nejednoznačnou odpovědí.

„*Socii*,“ odpověděl Cotta, a než se pustil do podrobností, upil vína. „Všichni, počínaje Gracchy, se odedávna snažili uskutečnit reformy a podporovali přerozdělování bohatství mezi lid a senát. Spojenecká města a jejich požadavek práva na římské občanství může všechno rozkolísat a naklonit křehkou rovnováhu ve prospěch jedněch nebo druhých. Spojíme-li lid se *socii*, může dojít k takovému přerozdělení sil, že senátoři budou muset ustoupit. Teď však ještě ne. Musíme vyčkat, až dojde k pohybu mezi *socii*. Musíme čekat na válku. Právě na takovou válku. Marius to svým způsobem tuší, proto ve spojení s tribunem lidu, *praetory* a samotným konzulátem přikročili k ústupkům ve prospěch spojeneckých měst. Dohody s těmito městy však musejí zajít ještě dál. Klíčové je rozšíření římského občanství za hranice samotného Říma.“

Iulius Caesar otec se na znamení údivu a jisté nevěřivosti zamračil.

Aurelia také sraštila čelo, zatímco otrok jí znovu doplnil sklenici vína.

Rány na dveře.

Ozval se hlas volajícího Gaia Maria.

Od jeho odchodu uběhlo několik hodin.

Otroci na žádost Iulia Caesara otce otevřeli vrata a zkušený konzul vstoupil, ale do atria nepokračoval. Sotva překročil práh, vyhrkl, s čím přišel.

„Metellové se mi vysmáli. Cotta měl pravdu. Nejprve zavraždili Glauciu a potom v kurii střešními taškami ukamenovali Saturnina. Na

mě zaútočili na ulici. Přežil jsem jen já, Sertorius a několik mých veteránů. Za vraždu svého kandidáta na konzula se optimáti mstí dokonale. Zataraste se a nevycházejte. Lovu velí Dolabella. Hlavně nevycházejte!“ trval na svém Marius, otočil se a opět se vnořil do krvavé temnoty vražedných ulic Říma.

Aurelia uprostřed toho šílenství neřekla nic. Také se otočila a uchýlila se do malé komnaty, kde ležel její syn. Nechala na Gaiovi Iuliovi Caesarovi otci a na bratru Cottovi, aby dohlédli na to, že otroci dobře zavřou vrata, upevní okna a zahradí jakýkoli přístup, jímž by někdo té noci mohl proniknout dovnitř.

„Podej mi dítě,“ nařídila otrokyni, jakmile vešla do místnosti.

Kojná opatrně předala dítě matce a prozíravě místnost v rychlosti opustila.

Aurelia se usadila do *solia* obloženého polštáři, jež se nacházelo vedle kolébky s dítětem, a začala Gaia Iulia Caesara syna houpat. Zároveň mu znovu vyprávěla příběh, jež mu o samotě, kdy zůstávala s malým, opakovala už tolikrát:

„Navždy si zapamatuj příběh svého původu, vznik Iulova *gentis*, nejušlechtilejšího a nejvzácnějšího rodu celého Říma. Vždyť Venuše ulehla s pastýřem Anchisem a z jejich spojení se zrodil Aeneas. Aeneův syn se jmenoval Iulos a odtud pocházíš ty. Jsi dědicem trójských hrdinů...“

DRUHÉ SOUDNÍ ZASEDÁNÍ

DIVINATIO

*

Soudní tribunál během *divinatio* rozhoduje, kdo z žalobců, kteří se přihlásí, bude připuštěn, aby se osobně dostavil k případu jako prokurátor, tj. hlavní žalobce.

*

NEČEKANÝ PROTIVNÍK

**Via Sacra, římské forum
Roku 77 před Kristem**

Caesar a Labienus se ubírali pevným krokem po kamenném dláždění ústřední městské třídy.

Caesar šel zamyšleně, oči upřené do země. Caesarova matka přitakala synovu rozhodnutí přijmout na žádost Makedonců roli žalobce zkorumpovaného senátora Dolabelly. Tušil však, že Aurelia přijala jeho rozhodnutí se směsicí hrdosti i znepokojení. Byla hrdá, že ačkoli je tak mladý, už je připraven čelit jedné z nejobávanějších vůdčích osobností optimátů všech dob. Znepokojená byla tím, že šance na vítězství byly... chabé. Nebo dokonce nulové?

S vystrašeným výrazem ve tváři k nim přistoupil nějaký chlapec a šepal cosi Labienovi do ucha. Labienus zaplatil služby početné skupině obyvatel, zvláště z nízkých vrstev, aby dal dohromady zprávy o tom, co se povídá v krčmách a na dalších místech, kde se všelicos přetřásá dřív, než se informace stanou veřejnými v budovách okolo fora.

„Chci vědět všechno, co má vztah k případu proti Dolabellovi,“ sdělil svým informátorům.

„Všechno?“ zeptal se jeden z mladíků uvyklý pohybu mezi městskou spodinou.

„Všechno,“ potvrdil rozhodně Labienus a zároveň mu předával několik stříbrných denariů.

Chtěl svému příteli, jemuž tolik dlužil, pomoci, jak jen mohl. Všechny vynaložené prostředky považoval za nedostatečné.

Když teď cestou do Semproniovy baziliky slyšel, s čím se mu mladík z podsvětí svěřil, nevěřícně na něj pohlédl. Vážný mladíkův výraz k jeho nelibosti svědčil o tom, že s největší pravděpodobností půjde o zaručenou zprávu. Problémy začínají dřív, než soud vůbec začal.

„Co se děje?“ zeptal se Caesar do ticha při pohledu na Labienův roztrpčený výraz.

Labienus odpověděl bez vytáček, jako by obsah sdělený jedním dechem mohl zmírnit případnou újmu.

„V přistavních krčmách se říká, že v průběhu *divinatio* s tebou při volbě hlavního žalobce proti Dolabellovi bude soupeřit Cicero.“

„Cicero?“ zopakoval Caesar, aniž se zastavil. „Marcus Tullius Cicero?“ „Samotný Cicero.“

Caesar se nedokázal ubránit a propukl v nervózní smích.

„Ke všem bohům,“ pokračoval poté, co ovládl smích, podle jeho přítele naprosto nepatřičný. „Nedávali nám spát Dollabelovi advokáti, můj strýc Aurelius Cotta a Hortensius. Copak si neuvědomuješ tu komickou, lépe řečeno tragikomickou stránku celé záležitosti? Nyní je víc než pravděpodobné, že se v kauze, kterou jsem na žádost Makedonců rozpoutal, ani nestanu žalobcem. Cicero dovedl k vítězství na fóru několik skvělých soudů. Je sice mladý, ale starší než já. Kolik mu může být? Třicet? Mně je sotva třiačtyřicet. Má za sebou zkušenosti z veřejných případů a jeho řečnické schopnosti znají všichni. Právě jsem skončil, a to dřív, než jsem začal.“ A znovu se rozesmál, aby ovládl své nervy.

Labienus však znal svého přítele příliš dobře, než by připustil, že Caesar má *divinatio* skutečně za prohrané. Zaznamenal u něj dravý pohled, jakého si všiml v bitvě u hradb Mytiléné. Lehká kulhavost, kterou trpěl, mu připomněla chvíle, kdy všechno málem prohráli... Labienus se však cítil nespokojen, neboť nechápal, proč se Cicero do soudu vměšuje.

„Ne, nemyslím, že by tento Dolabellův úskok vystrnadit mě z žaloby k něčemu byl,“ podotkl Caesar, jako by četl přítelovy myšlenky. Ani se nezastavil. „Cicero usiluje o slávu a uznání, jako ostatně všichni. Dosud se nepřipojil ani k optimátům, kteří chrání Dolabellu, ani k populárům, kteří se postavili obávanému Sullovi, jak to udělal můj strýc a jak to činí Sertorius v Hispánii.“

„Nebo jak jsi to udělal ty,“ přerušil Caesara Labienus.

„Ne,“ opáčil rychle Caesar, „moje záležitost se Sullou nebyla střetem. Byla čirým bláznovstvím.“

Teď se rozesmáli oba dva.

Caesar navázal: „Cicero je dosud nezávislý. Jednoho dne se ale bude muset vymezit a vyslovit se pro jednu nebo druhou stranu. Nikdo z uznávaných římských advokátů nechce být proti Dolabellovi žalobcem, Makedonci přišli za mnou a já jsem sestavil obvinění. Cicero chce nastoupit do rozjetého vozu. Kdyby dokázal Dolabellu obvinít z korupce, získá si respekt jedněch i druhých. Jak optimátů, tak populárů.“

„Soud je ale předem prohraný, říkají to všichni,“ namítl Labienus, stále ještě s vysvětlením nespokojený. Stále nechápal, proč se Cicero náhle chce účastnit *divinatio*.

„V očích těch, pro které jsem nezkušený, je soud prohraný, ale bude-li soud v rukou tak schopného řečníka jako Cicero... kdo ví? Usiluje o prestiž, jméno, úctu...“ trval na svém Caesar. „Vždycky se na konci

soudu může stáhnout nebo být v závěrečném obvinění vůči Dolabellovi měkčí než já, a dojít tak k dohodě s optimáty. Vědí, že já bych na ni nikdy nepřistoupil.“

„V tom případě... ať se stane cokoli, tribunál ho zvolí za žalobce, aby s ním mohl domluvit jemnější obvinění.“

Caesar chvíli mlčel.

„Ano, je to tak,“ potvrdil nakonec, když přerušil krátké, ale hutné ticho. „Kdyby nebylo...“

Caesar větu nedokončil. Právě vcházeli do Semproniovy baziliky.

„Ty jsi sestavil počáteční obvinění,“ připomněl Labienus, zatímco vcházeli dovnitř budovy, „budeš mluvit první.“

„Budu mluvit první,“ stvrdil Caesar.

Řím, Semproniova basilika

Opravdu, Gaius Iulius Caesar mluvil jako první.

Pro Labiena a pro mnoho přítomných bylo všechno rychlé a podivné. Pro tribunál nikoli. Soudní tribunál Caesarův projev očekával. A zaznamenal.

Po projevu následoval jen šepot a neozval se žádný potlesk.

Jakmile se Caesar usadil, Labienus položil ruku na přítelovo rameno.

„Řekl jsi to dobře.“

„Ne, pro Hercula, neřekl,“ ozval se Caesar rázně. „Neumíš lhát. Tite, jsi opravdový přítel, ale lhát neumíš.“

„Mluvil jsi o všem, co jsme si dřív řekli, nic jsi nevynechal,“ trval na svém Labienus ve snaze přítele povzbudit.

Pravda je, že nebyl moc šikovný ve způsobu vyjadřování a několikrát se v projevu zakoktal, ale předložil všechna fakta, která předešlé noci připravili.

„Ne, neodporuj,“ dodal Caesar a trval na svém odmítavém názoru, zatímco pohledem hledal v publiku matku, která se do Semproniovy baziliky také dostavila.

Soud proti Dolabellovi, pravé Sullově ruce, upoutal pozornost celého Říma. Ve městě se o ničem jiném nemluvalo. Dokonce i Sertoriovo lidové povstání v Hispánii bylo v hospodských rozmluvách odsunuto do pozadí. Rozmluvy se nyní vedly hlavně o třiapadesátiletém senátorovi Quintu Caeciliovi Metellovi, kterého optimáti vyslali do hispánských provincií, aby s povstáním skoncoval. Teď *patres conscripti* využili jeho několikatydenního návratu z Hispánie na pohřeb staré matky a jmenovali ho předsedou soudního tribunálu.

O pozdější návrat do Hispánie jej požádal samotný Dolabella, nechtěl nic riskovat a chtěl mít všechno pod dozorem. Metellus měl ještě v paměti

ukamenování onoho zpropadeného tribuna lidu. Jak jen se jmenoval? Nemohl si vzpomenout. Podle Metellovy tvrdé a chladné mysli jména tribunů lidu vzbouřených proti senátu nestojí za zatěžování paměti.

Jmenování Metella, senátora tak blízkého Sullovi i Dolabellovi, nejvyšší soudní autoritou jasně dokazovalo, že senát nenechává otevřenou žádnou skulinku, kudy by obvinění proti Dolabellovi mohlo doplout do správného přístavu. Ať už soud povede kdokoli.

Caesar konečně narazil v pravém koutě baziliky na pronikavý pohled své matky. Z její tváře vyčetl rozčarování: první veřejný projev syna, do kterého vkládala tolik nadějí, byl naprostým nezdarem.

Gaia Iulia Caesara to velmi zabolelo. Nikdy nechtěl matku zklamat. Na druhé straně, pokud ani ona neprohlédla jeho strategii, možná ji nepochopil ani tribunál, jemuž předsedal autoritářský Metellus a jenž byl plný senátorů optimátů, nakloněných žalovanému Dolabellovi.

Caesar zkoumavě pozoroval svoje okolí: přímo za matkou Aurelií hleděla k zemi manželka Cornelia. Očividně byla znepokojená. Blíž k němu, po jeho levici, seděl nečekaný soupeř tohoto *divinatio* – Marcus Tullius Cicero. Vedle něj pak starý Řek Archias, Ciceronův učitel řečnictví. Ti ho rozcupují. Má-li po soudu proti Dolabellovi dál pokračovat v politickém životě, bude bezpochyby potřebovat Martovu a Venušinu pomoc a také Minervin důmysl. Bude dokonce rád, vyjde-li odtud vůbec živ a zdrav.

Dolabella. Caesar ho hledal pohledem. Spatřil ho pohodlně rozvaleného v širokém křesle přesně za Ciceronem. Dolabella potřeboval obzvláště velkou *cathedru*, aby do ní mohl složit své objemné tělo. Z mladého senátora, jenž šplhal po střeše kurie Hostilie, aby oné kruté noci kamenoval tribuna Saturnina, zůstalo jen málo nebo spíše vůbec nic. Strýc Gaius Marius a matka mu o události mnohokrát vyprávěli. Teď tam sedí. Stal se z něho břichatý nafoukanec, spokojený sám se sebou. Usmívá se a komentuje se svými přáteli, kteří ho obklopují, topornost projevu, jež právě přednesl uchazeč o funkci žalobce.

Caesar sklopil zrak. Věděl, že i Gaius Marius musí být v podsvětí rozčarován málo vytříbeným projevem začínajícího a nezkušeného advokáta. Když zrak opět pozdvihl, pohlédl přímo na Dolabellu. Starý senátor ho nadále přehlížel. Lhostejnost byla projevem nejvyššího pohrdání.

Mladík se sám pro sebe usmál. Připravoval se na dlouhý boj, nikoli na jednoduchý a rychlý soud. Ještě nenastal čas vyložit karty. Ještě ne.

Předseda tribunálu Quintus Caecilius Metellus syn se zadíval směrem k druhému žalobci, k Ciceronovi. Nebylo třeba, aby promluvil, a koktavý Metellus mu za to byl vděčný. Nerad svou vadu řeči odhaloval.

Marcus Tullius Cicero rozvážně vstal a s vypočítavou pomalostí vyčkával, až se během jeho chůze rozhostí naprosté ticho. Postavil se doprostřed baziliky, čelem k předsedovi soudu a padesáti dvěma soudcům,

kteří budou muset rozhodnout, zda bude jako hlavní žalobce v kauze proti Dolabellovi jmenován Iulius Caesar, nebo on sám.

Velkým sálem se konečně rozezněl Ciceronův krásně modulovaný hlas. Hlas dvaatřicetiletého mladíka v plné síle jako by učaroval každému, kdo ho zaslechl. K hrdosti učitele Archiase mluvil bez jediného zaváhání, bez jediného nezřetelně vyřčeného slova, bez známek pochybnosti o nějakém ze slov jeho výborně konstruovaných vět – v naprostém kontrastu s tím, co předvedl jeho protivník Iulius Caesar.

„Vážení *patres conscripti, iudices*. Děkuju vám za příležitost, že se mohu vyslovit před vaší učeností a zkušeností.“ Poslední slovo Cicero vyřkl obzvlášť rozvážně, jako by chtěl zdůraznit jeho význam. „Děkuji, že mi umožníte dokázat, proč právě případ, který nás zde zaměstnává, musí být svěřen do zkušených rukou“ – použitý výraz opět rozvážil –, „a nikoli do rukou nějakého mladíka, bezpochyby strhujícího“ – v té chvíli se obrátil k Caesarovi – „a bezprostředního, s dobrými úmysly, to nerozporuji, ale velmi mladého a ve funkci žalobce zcela nezkušeného.“

Iulius Caesar snášel pohled svého oponenta zcela nehybně a bez mrknutí oka. Labienus měl chuť vyskočit a udeřit Cicerona pěstí do tváře, ale bylo zjevné, že by svým činem příteli v ničem nepomohl.

Všechny překvapilo, že se Cicero vmísil do soudu a že také kandiduje na funkci žalobce. Cicero však už nějaký čas usiloval o popularitu v soudních bazilikách a soud obviňující pravou ruku všemocného Sully byl obrovskou výkladní skříní popularity. Tedy v případě, že vyhraje. Ať už to dopadne jakkoli, je tu a má slovo. A umí s ním dobře a šikovně nakládat.

„Ano, nezkušený. To jsou ověřitelná a nezvratná fakta. Nejsou předem připravená k možnému přehodnocení, k dvojímu výkladu ani případnému překroucení, jak se stalo v těchto zdech již mnohokrát, kdy advokáti a žalobci zkreslili skutečnost polopravdami, ne-li přímo naprostým lhaním. Tak tedy, při kolika veřejných soudech, při kolika římských soudních tribunálech Gaius Iulius Caesar působil?“

Učinil řečnickou pomlku.

„Na to, jak je mladý, se vyslovil urážlivě,“ zašeptal Labienus.

„Já vím,“ potvrdil Caesar také šepem. Z Cicerona však nespustil oči. Byl dobrý, velmi dobrý. Nemohl ho přerušit. V tomto okamžiku *divinatio* ne. Mohl jen poslouchat a... učit se.

„Sdělím vám to,“ navázal Cicero. „Při žádném. Náš mladý a bouřlivý kolega Iulius Caesar se neúčastnil ani jediného soudu z těch, které se až dodnes konaly. Uchází se o funkci, aniž si věc promyslel, aniž by měl zdání o složitosti případu. Nepřipisují Iuliu Caesarovi ani zlé, ani křivé úmysly, ale pouhou nevědomost, jež je – a o tom není pochyb – mládí vlastní.“ V té chvíli se Cicero obrátil znovu na svého protivníka, který setrval tiše v *selle* a pozoroval jej, aniž hnul brvou. „Možná – a tak

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Řím jsem já: Pravdivý příběh Iulia Caesara.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.